

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab

Juni 2009 64. årgang nr. 2

Krigs- elefanter

Alexander den Stores efterfølgere, diadokerne, epigonerne og deres brug af elefanter i krig.

Af William McFetrich

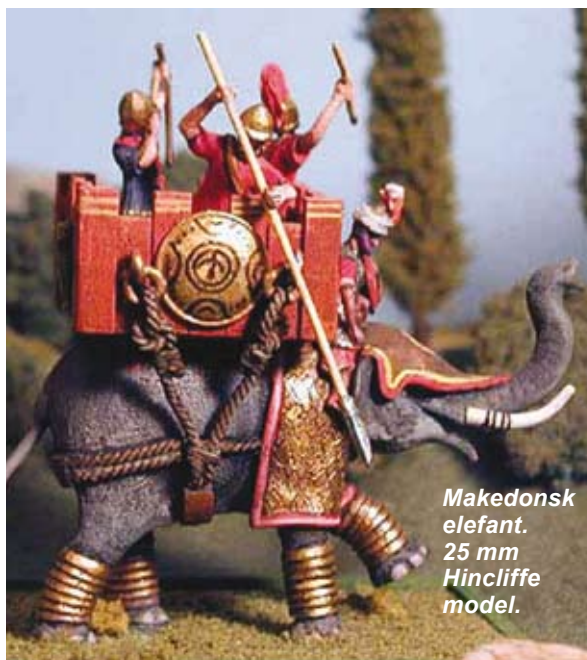
Der findes tre slags elefanter. Den største, den afrikanske savanneelefant, kunne ikke trænes og blev derfor ikke brugt som krigselefant. Den næststørste kaldes den indiske eller asiatiske elefant. Den mindste, den afrikanske skovelefant, blev frem mod 200 e.Kr. næsten udryddet af romerne dels på grund af jagt, dels på grund af, at de gik til i deres mange cirkuskampe. Men i hellenistisk historie har krigselefanterne deres egen vigtige plads. Skovelefanter lever i dag i Central- og Vestafrika.

Elefanter i krigsførelse

Det var ikke en helt enkel sag at anvende elefanter i krig. Man startede træningen, når de var omkring 20 år gamle. Først når de nåede 40 år, var de klar til brug. Det tog således rundt regnet 20 år at træne dem, og man brugte normalt kun hankøn.

Elefanter kunne bruges på mange måder. De blev i øvrigt også anvendt til at eksekvere dødsstraf, hvor de trampede den skyldige ihjel. Den mest normale brug af elefanter var til at holde kavaleriet væk, for hestene kunne ikke lide deres lugt. Man brugte dem også til belejring, hvor man udnyttede deres evne til at vælte mure. I slagene blev de brugt som en slags kampvogne til at knuse infanteriet. De havde i begyndelsen en stor psykologisk effekt ligesom kampvognene under Første Verdenskrig, hvor tropperne flygtede bare ved synet af dem.

Elefanterne kunne dog også være sårbare. Efterhånden blev der opfundet mange modtræk i kampen mod dem: Sømmadrasser som Ptolemæus brugte imod Demetrius' elefanter i slaget ved Gaza i 312 f.Kr., skrigende grise (rullet i tjære og antændt) og partisansøm som

*Makedonsk elefant.
25 mm
Hincliffe
model.*

Indisk krigselefant i persisk tjeneste fra firmaet Müritz Miniaturen. 54 mm model.

Første gang, man hører om brug af elefanter til krigsførelse, var omkring 1000 f.Kr. i Indien. Den første gang i europæisk sammenhæng er i 331 f.Kr. i slaget ved Gaugamela, hvor perserne havde 15 krigselefanter, og i større omfang i 326 f.Kr. i slaget ved Hydaspes (i dag Jhelum, en biflod til Indus i det nordlige Pakistan), hvor inderne brugte 200 krigselefanter mod Alexander den Store.

romerne brugte imod Pyrrhus' elefanter i slaget ved Beneventum i 275 f.Kr. Dertil kommer flammende pile, økser og krumssabler til at lamme elefanter. Som modtræk begyndte man at bruge specielle peltaster (fodfolk) som elefanteskorte.

De hellenistiske krigselefanter fik især Pyrrhus succes med i Italien. Fra slaget ved Heraclea i 280 f.Kr. fik de et tårn på ryggen, som blev fastgjort med reb eller kæder, og hvori der stod en soldat med et langt spyd, samt bueskytter og/eller spydkastere. Føreren havde altid en hammer og mejsel med for at

kunne dræbe elefanten, hvis den kom ud af kontrol. Mange kunstnere og krigsspillere overholder dog ikke altid, at tårnet først bruges efter dette årstal, men lader elefanterne optræde tidligere med denne flotte udrustning.

Ptolemæisk krigselefant af typen afrikansk skovelefant fra slaget ved Rafia 217 f. Kr. 25 mm model fra firmaet RAFM.

Da Alexander mødte krigselefanter ved Gaugamela og Hydaspes, havde de været i brug i Indien i omkring 700 år. Ud over at indgyde skræk var elefanterne hurtige under et stormangreb, de var vanskelige at stoppe, og de kunne bære adskillige bueskytter og spydkastere i deres howdah, den kasseformede sadel på ryggen. Ulempen var, at sårede elefanter kunne gå i panik og trampe venner og fjender ned. I århundrederne efter Alexander indgik elefanter som en almindelig bestanddel af hærene i middelhavsområdet. Fad fra Etrurien fra – 200-tallet fremstillet på den tid, hvor Pyrrhus kæmpede i Syditalien.

Makedonsk afrikansk krigselefant med peltaster som elefant-eskorte. 28 mm. model fra firmaet Old Glory, malet og fotograferet af Don Eddinger.

Makedoniens storhedstid og Alexander den Stores erobringer

Først Perserkrigene og dernæst Den Peloponnesiske Krig mellem Athen og Sparta med skiftende allierede havde drænet Grækenland for energi og mænd. Det var derfor nemt for Philip af Makedonien at erobre et miniimperium, der kom til at omfatte området fra Grækenland til Thrakien.

Da Philip blev myrdet i 336 f.Kr. (måske stod sønnen Alexander bag?), overtog hans søn, der allerede stod i spidsen for kavaleriet, Makedoniens kongerige og imperium. I de næste ti år erobrede Alexander den Store hele det persiske imperium og dele af Indien. Han blev dog pludselig syg og døde i Babylon i 323 f.Kr. På sit dødsleje testamenterede han sit rige til "den stærkeste".

Som nævnt stiftede Alexander første gang bekendtskab med indiske elefanter i større omfang i kamp med den indiske Kong Porus. I slaget ved Hydaspes i 326 f.Kr. anrettede elefanterne så meget skade på Alexanders infanteri, at han

næsten tabte slaget. Det fik Alexander til selv at oprette et krigselefant-korps, men han nåede ikke at bruge dette korps i nogen krig.

Alexander den Stores efterfølgere, diadokerne

Således arvede Alexanders efterfølgere, Diadokerne, i 323 f.Kr verdens hidtil største imperium, som strakte sig fra Grækenland til Indien. Diadokerne var Alexanders generaler, og de var delt i to fraktioner: dem, der ville finde en efterfølger til Alexanders trone og dem, der ville dele imperiet mellem sig.

Diadokerne anvendte tit elefanter i deres krige. Som hovedregel brugte generalerne i vest afrikanske elefanter, mens generalerne i øst brugte indiske elefanter.

Efter Alexanders død gjorde athenerne oprør mod deres makedonske herrer - kaldet Den Lavianske Krig - men det blev hurtigt slået ned. Herefter begyndte de makedonske generaler at slå indbyrdes.

Fortsættes næste side

Kongelig indisk krigselefant med Kong Porus klar til at lede sine tropper i slaget ved Hydaspes 326 f. Kr. 28 mm model fra firmaet 1st Corps.

Chakoten

INDHOLD

Krigsefanter Af William McFetrich	side 2
Redaktøren orienterer	side 5
Boganmeldelse. Da spaniolerne kom. Af Henrik Denman	side 7
Siden sidst	side 8
Uniformer og Udrustning i den danske hær 1712-1757, artilleriet. Af museumsinspektør Karsten Skjold Petersen, Tøjhusmuseet	side 10
Historien om Atholl Highlanders. Den sidste private hær i Europa. Af Henrik Denman	side 14
Ludwig XVI's konstitutionelle Garde 1791-92. Af Ivan M.C.S. Elsmark	side 20

Forsiden

Dramatisk scenarium fra slaget ved Hydaspes i 326 f.Kr. mellem Kong Porus og Alexander den Store. Tårnene på krigsefanterne må være et udslag af kunstnerisk frihed, idet det almindeligvis antages, at inderne ikke anvendte tårne på deres krigsefanter. Udsnit af maleri af Tom Lovell.

Krigselefanter

Fortsat fra forrige side

Slaget ved Ipsos i Frygien 301 f.Kr.

Rigsfeltherren, Antigonos, og hans søn, Demetrios, markerede sig stærkt med deres afrikanske elefanter, indtil de mødte Seleukos ved Ipsos.

Kombattanterne var nogenlunde lige stærke, bortset fra at Seleukos havde flest elefanter, som han havde fået fra en indisk konge. Men han gemte de fleste af sine elefanter bag sit infanteri i centrum. Demetrios, førte sine ryttere imod kavaleriet på Seleukos' venstre flanke, der blev anført af sønnen Antiochos. Denne trak sig tilbage, og Demetrios fulgte efter.

Men nu klappede fælden. Seleukos sendte sine hidtil skjulte elefanter af sted for at spærre vejen tilbage for Demetrios. Heste er som nævnt bange for elefanter, hvilket fik dem til at flygte. Og Seleukos angreb nu den åbne højre flanke og dræbte Antigonos. Dennes soldater overgav sig, men det lykkedes Demetrios at flygte, hvorefter han kunne fortsætte krigen fra et sikrere sted.

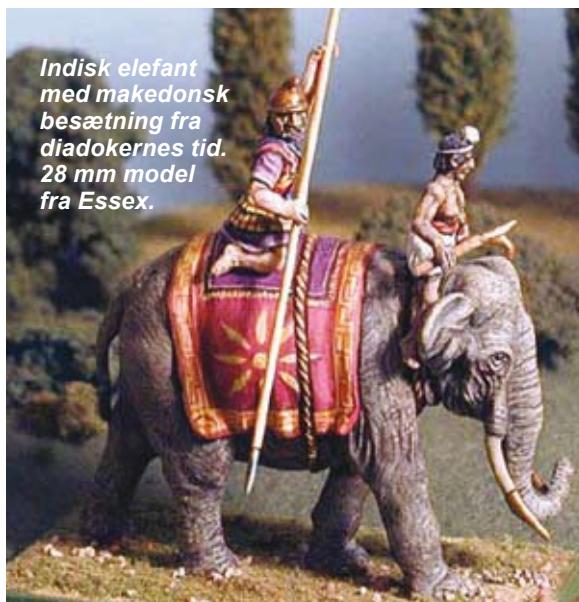
Demetrios blev lige så kendt som Pyrrhus for sine "belejringssejre", og han fik derfor tilnavnet "belejrerer". I 283 f.Kr. døde han - af druk - som fange af Seleukos. Slaget ved Ipsos var et afgørende slag, der medførte, at Alexanders imperium gik i opløsning. Herefter blev Syrien delt mellem Seleukos og Ptolemæus, hvilket førte til endnu en række krige.

Epigonerne (diadokernes efterfølgere)

Diadokernes efterfølgere arvede deres forgængeres stridigheder. I 217 f.Kr. - i den Fjerde Syriske Krig - stod den seleukiske Antiochos III og den egyptiske Ptolemæus IV overfor hinanden i slaget ved Rafia. Modstanderne var

Indisk elefant

Indisk elefant med makedonsk besætning fra diadokernes tid. 28 mm model fra Essex.

Afrikansk skovelefant.

stort set lige stærke, bortset fra at Antiochos havde flere elefanter. Som normal praksis var, placerede de deres elefanter foran rytterne på begge fløje.

Elefantstyrkerne angreb hinanden, og Ptolemæus' mindre afrikanske elefanter flygtede fra Antiochos' større indiske elefanter. Antiochos fulgte efter Ptolemæus' flygtende tropper og erobrede venstre fløj. Men slaget blev afgjort ved, at Ptolemæus blev stående med sit infanteri i centrum, som han herefter førte frem til en stor sejr.

Pyrrhus havde, i sine ellers dyre-købte sejre i Italien, stor succes med sine elefanter mod romerne fra og med slaget ved Heraclea 280 f.Kr. til slaget ved Beneventum 275 f.Kr., hvor han forlod Italien for at erobre Makedonien. I kampen mod Antigonos II Gonatus ("den kalveknæede") i 272 f.Kr. blev han, mens han tilsyneladende var ved at sejre, imidlertid fanget i byen Argos af en af sine elefanter, der lå døende foran porten og spærrede hans vej ud. Pyrrhus døde derefter ved, at en gammel dame lod en tagsten falde på hans hoved.

Efterskrift

Den hellenistiske periode er en interessant filosofisk epoke. Det var en tid, hvor tænkningen fik en vigtig drejning, og filosofi blev en særlig disciplin. Alexander den Store og hans nærmeste generaler studerede under Aristoteles, 384-322 f.Kr. En anden samtidig var Epikur, 341-270 f.Kr., som var en nøglefilosof, der grundlagde empirisk forskning. Antigonos I's sønnesøn, Antigonos II Gonatus ("den kalveknæede"), blev kendt som kunstens beskytter og understøttede Zeno ("den Stoiske"), 334-262 f.Kr., hvis filosofi senere bredte sig over hele det romerske imperium.

Indiske elefanter mod afrikanske skovelefanter.

For krigsspil, opførelse og figurmaling er diadokernes æra lige så mangfoldig og farverig som Napoleons æra. Hvad angår taktik, kan man sammenligne en makedonsk falanks med en fransk kolonne, og Alexanders kompagnis kavaleri med Napoleons gardes kavaleri. Der er så mange forskellige og usædvanlige hærtyper: Peltaster, hopliter, falanks og fuldt rustningsklædte ryttere (katafrakts). Også hestevogne med sværd på hjulene, kameltropper - og bedst af alt - elefanter, som giver en anden og meget spændende ny vinkel til vores hobby.

Kilder

War Elephants. Konstantin Nossov, 2008, Osprey Publishing Ltd, London
The Wars of Alexander's Successors, 323-281 BC. B. Bennet & M. Roberts. Pen & Sword.
Alexander to Actium. Peter Green. University of California Press.
Antigonos the One-Eyed. Richard A. Billows. University of California Press.
Battles of the Greek and Roman Worlds. John Drogo Montagu. Greenhill Books.
The Seleucid Army. Bezalel Bar-Kochva. Cambridge University Press.

Redaktøren orienterer

Tag med på på "kør-selv-tur" til Koldkrigs-museet Stevns Fort søndag den 23. august

Stevns Fortet var en vigtig del af Danmarks forsvar under den kolde krig, og herfra blev der holdt øje med Warszawapag-tens skibe på radarskærmene, og de store Nike-missiler var klar til affyring. Vi skal besøge de væsentlige funktioner under jorden, nemlig det centrale kommandorum og operationsrum - O-rummet var den sidste del i Undergrunden i funktion. Over jorden vil der ud over velkomstcenter være adgang til de to berømte kanoner, der i sin tid var ombord på den tyske slagkrydser Gneisenau og senere kom til Grådybet ved Esbjerg, inden de blev transporteret til Stevns. Desuden opstilles i sommerens løb en halv HAWK eskadrille på uddannelseseska-drille 541's gamle arealer.

Efter rundvisningen spiser vi en let frokost (3 stk. smørrebrød med 1 øl/vand) kl. 13 i traktørstedet Højeruplund i Højerup, ca. 2 km fra museet.

Traktørstedet Højeruplund var oprindeligt et skovløberhus under Gjorslev gods, og allerede dengang var det et yndet udflugtsmål for egnens beboere. Siden 1846 er Højeruplund drevet som Traktørsted. De stråtede bindingsværksbygninger, som i dag er fredede, og den velholdte lavloftede stue, samt den charmerende pavillion, danner rammen om en sjælden oplevelse.

Ingen Mødekalender i dette nummer.

I denne udgave af tidsskriftet har vi valgt at eksperimentere lidt. Vi plejer at bruge næsten 2 sider på mødekalenderen i hvert nummer. Men da mødekalenderen i store træk ville blive en gentagelse, af den vi bragte i martsnummeret, og de fleste vel gemmer deres tidsskrifter, henviser vi til mødekalenderen i martsnummeret. I stedet har vi prioriteret pladsen til mere artikelstof og håber på forståelse for denne disposition. Du kan naturligvis stadig finde mødekalenderen på vor hjemmeside.

Turen afgår fra

Man kan naturligvis træffe aftaler med sine medkørende og køre direkte til Stevns. Se nærmere under tilmelding. Har man ikke truffet særlige aftaler med sine medkørende mødes man i Kastellet, hvorfra der er afgang kl. 9.30 fra Gl. Hovedvagt. Forventet ankomst ved Stevns Fort kl. 10.30.

Rundvisning med egen guide starter kl. 11.00. Hjemrejse cirka kl. 14.

Turens pris 200 kr.

Prisen inkluderer entré til 110 kr. og 3 stk. smørrebrød med en øl eller vand.

En praktisk bemærkning

Der er kun 10 grader i undergrunden, så derfor er det godt at sørge for en ekstra trøje, selv om det er sommer.

Tilmelding og betaling til Henning Bjerg Karstensen senest 14. august på lihenkar@postl.dknet.dk eller 4587 8180. Du bedes oplyse, om du selv kører i bil og om du kan tage medlemmer uden bil med. Alle, der kører med en anden, betaler 50 kr. for turen og afregner direkte med chaufføren. Hvis du kører direkte til Stevns, bedes du oplyse dette ved tilmeldingen.

Indbetaling skal ske senest 14. august til netbankkontoen reg 1551 konto 6554873

Vigtigt! Der er en begrænsning på 30 deltagere, så derfor gælder princippet om først til mølle.

Konference i Leeds om hvordan krige slutter

Hvorfor slutter krigens kampe? Spørgsmålet er emnet for en kommende international konference, der har stor interesse for militærhistorikere. Konferencens titel er "A History of Surrender", og en fornem række af historikere og militærforskere vil give deres bud på, hvilke årsager og beslutninger der ligger til grund for, at soldater i en krig på et tidspunkt stopper med at kæmpe videre.

Konferencen finder sted i Leeds i England i dagene 25.-28. juni 2009, og

den bliver arrangeret af University of Leeds og University of Oxford i samarbejde med German Historical Institute i London. Desuden bidrager Militärhistorisches Forschungsamt i Postdam til konferencen.

Talerne vil på konferencen analysere eksempler på overgivelse i krig fra antikken og frem til vore dage. De vil belyse overgivelse på forskellige planer – set med soldatens øjne, fra militærledelsens vinkel og set fra hjemlandet. Af praktiske årsager vil man på konferencen koncentrere sig om krige i den vestlige verden, primært i Europa.

Analyserne på konferencen vil være et forsøg på at revurdere vores historiske opfattelse af nederlag og overgivelse ved at sammenligne en lang række eksempler. Konferencen vil præsentere overgivelsens kulturelle og sociale historie fra krige i antikken til begyndelsen af det 21. århundrede, hvor historikerne inkluderer klassisk militærhistorie og mentalitetshistorie, internationale love og normer og antropologiske studier.

I europæiske krige har hære normalt foretrukket at overgive sig, men det store spørgsmål, som er vanskeligere at bevare, er, hvornår præcist beslutningen om overgivelse bliver taget. Derfor vil konferencen søge at finde svar på følgende spørgsmål: Hvordan slutter slag? Hvornår og hvorfor stopper soldater med at kæmpe før de dør? Er det muligt at finde et svar på disse spørgsmål i en krigs forskellige planer, nemlig hos den individuelle, menige soldat, hos den militære ledelse og i hjemlandet?

Konferencen skal efter planen munde ud i en bog om emnet, som skal udgives af Oxford University Press.

Konferencen er en del af et større, fem-årigt forskningsprogram, som er knyttet til University of Oxford. Programmet hedder Changing Character of War og gennemføres med økonomiske midler fra Leverhulme Trust. Det er foreløbig resulteret i seks bøger om, hvordan krige ændrer karakter.

Interesserede kan læse mere og se programmet på <http://ccw.politics.ox.ac.uk/events/index.asp>

Henrik Denman

Nye vinde over KGB

Det Kongelige Garnisonsbibliotek (eller KGB som det også hedder officielt) har siden juni 1969 været placeret i Sdr. Magasin på Kastellet i København. Herfra har biblioteket betjent lånere med alt indenfor krigs- og militærhistorie. Før 1969 har biblioteket blandt an-

Fortsættes næste side

Redaktøren orienterer

Fortsat fra forrige side

Simon Bering Papousek, medlem af Chakoten og daglig leder af Det Kongelige Garnisonsbibliotek fra den 1. maj 2009.

det været placeret på Kongens Nytorv, H. C. Andersens Boulevard og i Frederiksstadens, og nu altså på Kastellet.

KGB er hovedbibliotek for Danmarks Forsvar og betjener militære såvel som civile lånere. Bibliotekets materiale-samling er indenfor det militærhistoriske og krigshistoriske emneområde, men spørgsmålet er så, hvornår er noget militærhistorie, og hvornår er noget ikke militærhistorie? Samme spørgsmål kan stilles i relation til det krigshistoriske. Uanset hvordan vi er opdraget og hvordan vi betragter militærvæsenet og krig på, er det en uomgængelig sandhed, at krig til alle tider har præget vores historie. Ikke kun i udenrigs- eller indenrigspolitiske sammenhænge, men også i dagligdagen. Uden sammenligning i øvrigt: Hvor mange opfindelser og nytænkninger er ikke blevet afprøvet både i hjemmet og på slagmarken? Det er yderst vanskeligt at afgøre skillelinjen, hvis man overhovedet skal afgøre dette.

Uden at skulle gå ind i en yderligere filosofisk/akademisk diskussion af spørgsmålet, sørger KGB for, at materialer indenfor dansk forsvarshistorie (militærhistorie og krigshistorie) er repræsenteret på hylderne og tilgængelige for vore lånere. Samlingen strækker sig desuden over de danske grænser og har derfor materialer, der relaterer sig til andre hære, slag og militærvæsen, der ikke har direkte tilknytning til Danmark.

Medlemmer i Chakoten kan formentlig nikke genkendende til ovenstående beskrivelse af KGB, og for hvem det ikke kommer som den store nyhed. Men der er andre nyheder.

For eksempel er jeg tiltrådt som konstitueret leder af KGB. Min baggrund

er ikke i militæret, som der ellers er sædvane for på KGB. Jeg blev kasseret til session (hypermobile led), men har i stedet en Bachelorgrad i Biblioteks- og Informationsvidenskab fra Danmarks Biblioteksskole og en cand.mag. grad i Historie og Kultur- og Sprogmedstudier fra Roskilde Universitetscenter. Under min tid på universitetet baserede jeg mine studier på det militær- og krigshistoriske emneområde.

Nu ligger bibliotekslandet således, at informationerne til stadedighed tilflyder borgerne i en lind strøm. Nyhedsdækningen har aldrig været så massiv og foranderlig som den er nu, hvor internettet eksempelvis gør tidligere informationsmateriale overflødige. Her spiller biblioteket en meget væsentlig rolle som vejviser på informationsmotorvejen. Man kan sige, at tidligere blev en bog registreret i en katalog og stillet på hylden og derpå udlånt til en låner som den væsentligste arbejdsfunktion på biblioteket. Det sker stadigvæk. Men udover bogen udgør de elektroniske dokumenter i stadig stigende grad også materialebestanden, og undergår samme kritiske vurdering før den indgår i katalogen. Hertil skal nævnes, at der fra KGBs pc-arbejdspladser for lånere er adgang til forskellige databaser der relaterer sig til det militær- og krigshistoriske fagområde.

Selve profilen af biblioteket er derfor også under forandring. Biblioteket skal imødekomme betjeningen af lånere, for hvem den elektroniske adgang til materialerne ikke er usædvanlig. Låneradfærden er jo langt hen ad vejen afgørende for hvordan biblioteket indretter sig. En del af KGBs lånere er ikke nogen vi

ser herinde i kød og flæsk, men lånere der bestiller materialer til afhentning på deres respektive folkebibliotek i nærheden af deres bopæl. Det er på sin vis ærgerligt, at vi ikke ser lånerne oftere og ikke mindst, at lånerne ikke ser os. Men hellere at den der bor i Skagen kan få sine uniformsøger hjem til biblioteket dér, end at låneren skal besvære sig hele vejen til København for at låne en bog, der så viser sig at være udlånt! Nu sidder man derhjemme via bibliotek.dk og låner materialer hjem fra hele landets biblioteker. Det har aldrig været lettere at være låner. Biblioteket må derfor betragte sig som 'det andet sted', og ikke kun som det traditionelle boghus. Dette er blot nogle af de forandringer og udfordringer, som det danske biblioteksvæsen står overfor, og som KGB derfor også står overfor.

Et andet væsentligt bidrag til KGBs omstrukturering er, at fremtidens officersuddannelse er under omstrukturering, således at uddannelsen vil svare til civile uddannelsesgrader. Denne fremtidige akkreditering af uddannelsen medfører, at et af den studerendes vigtigste redskaber – adgange til informationer – følger udviklingen og kan imødekomme informationsbehovet. Igen noget som KGB skal forholde sig til.

Hvordan KGB fremover vil komme til at se ud, kan jeg ikke spå om. Men jeg vil da komme med et bud: KGB vil om nogle få år (for-)blive et bibliotek/videnscenter, hvor bøgerne ikke har den markante plads som de har for tiden og hvor den elektroniske adgang til informationerne efterhånden bliver ligestillet af lånerne med græsningen på hylderne. Bøgerne, de gamle kort og uniformsplancherne (for blot at nævne lidt af KGBs omfattende samling) vil stadig være tilgængelige og synlige, men de nye formater og informationskilder skal der også være plads til.

Jeg vil ikke ulejlige læseren med mere bibliotekssnak, men vil i stedet byde velkommen til et besøg på KGB.

Simon Bering Papousek

Praktiske oplysninger

Det Kongelige Garnisonsbibliotek
Sdr. Magasin, Kastellet 46,
2100 København Ø
Tlf.: 33479525. Fax: 33479536
Email: postkasse@kgb.dk
Hjemmeside: www.kgbmil.dk
Onlinekatalog: www.minibib.dk/kgb

Åbningstider

Mandag 13-18. Tirsdag 13-16.
Onsdag 13-18. Torsdag 13-16.
Fredag Lukket

Bogens forside med spansk soldaterfamilie på rejse. Stik af brødrene Suhr fra ca. 1808.

Bog anmeldelse

Af Henrik Denman

Da spaniolerne kom

Redaktør: Henning Petersen

Wormianum 2009.

272 sider. 228 kr.

I 1807 blev Danmark direkte berørt af Napoleonskrigene, da den engelske flåde bombarderede København og snupede den danske flåde. Dårligt var de hektiske begivenheder i sommeren 1807 overstået, før Danmark på ny blev berørt af den omfattende krig i Europa. Spanske tropper blev som La División del Norte i 1808 udstationeret i Danmark, og omkring 15.000 spanske hjælpetropper blev indlogeret i provinsens småbyer og i danske hjem.

I folkemunde blev de spanske soldater kaldt spaniolere, deraf titlen på denne nye bog. Baggrunden for de spanske soldaters ophold i Danmark skal føres tilbage til freden, Napoleon indgik med den russiske zar i Tilsit i 1807. Napoleon tvang zaren til at følge den franske udenrigspolitik, og da den svenske kong Gustav 4. Adolf opsagde våbenhvilen med Frankrig og derpå tabte Stralsund og den sidste del af det svenske Pommern, erklærede Danmark den 14. marts 1808 krig mod Sverige.

Bogen fortæller i 13 kapitler om det storpolitiske spil mellem de krigsførende lande i Napoleonskrigene og om kulturmødet mellem danskerne og de spanske soldater. En gruppe af kapitlerne koncentrerer sig om de spanske troppers ophold i Danmark, mens den anden del af bogen sætter fokus på de overordnede politiske og militærhistoriske linjer.

Selv om danskerne opfattede spanierne under ledelse af Bernadotte og dermed fransk overkommando som en besættelsesmagt, forløb det dansk-spanske samkvem ganske gnid-

ningsfrit. Men som bogens redaktør, museumslektor Henning Petersen fra Holbæk Museum, anfører, gik de spanske troppers ophold på det overordnede politiske plan helt galt. De blev befaleet at aflægge troskabsed til Bernadotte, og i takt med, at de spanske tropper blev involveret i hjemlandets opstand mod Napoleon, gjorde de oprør mod de franske overordnede. Især oprøret i Roskilde tiltrak sig stor opmærksomhed og er glimrende beskrevet af museumsinspektør Mette Høj, Roskilde Museum.

Bogen rummer et væld af beretninger om spaniernes ophold i Danmark, heriblandt flere bidrag om det kulturhistoriske møde mellem spansk og dansk levevis og om myterne om branden af Kolding Slot.

For militærhistorikere vil det være interessant at læse fuldmægtig i Forsvarsministeriet, Eric Lerdrup Bourgois' indsigtfulde bidrag om de begivenheder, der næsten førte til en dansk invasion af Skåne. Østersøområdet var russisk interessesfære, og på russisk initiativ lagde kronprins Frederik planer om at invadere Skåne for at uskadeliggøre Englands sidste allierede, Sverige – med den interessante sidegevinst, at den danske konge atter ville kunne få herredømmet over Sydsverige.

Trods gode viljer og omfattende forberedelser druknede invasionsplanerne i skjulte dagsordener, og Napoleon tabte hurtigt interessen for det dansk-svenske konfliktområde, da han fik rigeligt at gøre med at vinde herredømmet over Spanien.

Forlaget Wormianum skal have ros

for en smukt produceret og rigt illustreret bog om et begivenhedsrigt år, som dog aldrig er blevet en del af den nationale Danmarkshistorie. Gode kort og et stort udvalg af brødrene Suhrs samtidige stik pryder bogen. I alt 11 forskellige forfattere har bidraget til bogen, men bogen fremstår trods det som et homogent skrevet samlingsværk.

Eneste indvending må være, at bogen burde være udgivet sidste år i forbindelse med 200-året for, at spanske tropper som Napoleons skakbrikker i en kort periode blev anbragt i Danmark. Bogen ville ganske givet have fundet en del købere blandt de mange, der besøgte vandrestillingen om spaniolerne i Danmark.

Billede fra bogen med Marskal Bernadotte under slaget ved Halle i 1806. Udsnit af maleri af Justinien Clary.

Siden sidst ...

Onsdag den 4. marts stod mødet i Napoleons tegn

Napoleon blev født den 14. august 1769 i Ajaccio på Korsika og døde den 5. maj 1821 på St. Helena, knap 52 år senere. Lige siden har hans liv og gerninger samt de legender, der er bygget op omkring ham, fascineret verden.

På særdeles kompetent vis førte Helle Sihm os ind i filmverdenens fascination af Napoleon og hans liv. Vi så de berømte scener fra Sergei Bondarshucks film "Waterloo" med Rod Steiger som Napoleon i de 100 dage i marts 1815 på vej mod Paris, hvor han møder Marskal Ney og senere afskeden med sin garde og fanekysset i Fountainebleu, da det hele er slut efter nederlaget ved Waterloo.

Vi blev også præsenteret for klip fra Francis Ford Coppolas rekonstruktion af Abel Gances stumme sort/hvide film fra 1927. Vi så bl.a. sneboldkampen, vielsesscenen og de berømte kampscener fra overgangen over Alperne udført ved at opstille 3 kameraer ved siden af hinanden i en nøje afstemt form kaldet Trypticon eller Polyvision, en teknik benyttet af Gance 30 år før Cinema-scope blev opfundet.

Flere havde medbragt og udstillet figurer, og Helle havde selv bragt en del "Napoleonana", i form af bøger og effekter med reference til de viste udsnit af filmene.

Igen en aften med omkring 40 deltagere, hvoraf en del var fra Helle Sihms bekendtskabskreds i form af studiekammerater fra Filmvidenskab og "med-Bonapartisten". Ikke mindre end 10 damer kastede glans over mødet. Det er vist mange år siden, at det svage køn har været så stærkt repræsenteret på en almindelig mødeaften i Selskabet.

CM

Præsidenten aflægger bestyrelsens beretning til en veloplagt generalforsamling.

Foto: Finn Hillmose

Rod Steiger som Napoleon udfolder hele sin charme på lærredet og tryllebinder forsamlingen.

Skæbnetung symbolisk "så det basker". Den unge Napoleon med Wladimir Roudenko betragter den fangne ørn i buret. Fra 1. afsnit af Abel Gance's "Napoleon", 1927.

Silhuetten er ikke til at tage fejl af. Rod Steiger som Napoleon fra Sergei Bondarshucks "Waterloo", som vi mødte ham ved filmforedraget den 4. marts.

Referat af Generalforsamlingen den 18. april 2009

Den årlige børs inden Generalforsamlingen blev rigtig velbesøgt i det smukke forårsvejr på Dybbøldagen. Efter Generalforsamlingen blev der gennemført et anvisningssalg, hvor gæster fra vores søsterforening også deltog.

Præsidenten bød velkommen til Generalforsamlingen med en særlig velkomst til de nye kvindelige medlemmer. Forsamlingen valgte til dirigent Ole Thureholm, der konstaterede lovligheden.

Præsidenten aflagde bestyrelsens beretning og fremhævede i sin mundtlige

fremlæggelse en række forhold. Aktiviteterne i forbindelse med markeringen af de spanske troppers tilstedeværelse i Danmark i 1808 har været givtige. Bestyrelsen er opmærksom på, at i takt med et stort medlemsfremmøde kan lokalerne i Kastelet være lidt trange, og der arbejdes løbende med muligheder for forbedringer. Kastelet udviser stor gæstfrihed, som Selskabet værdsætter. Vi bidrager til Forsvarets traditionspleje ved årligt at afholde Miniaturemilitær på Kastelets Åbent Hus dag, hvor Forsvarets Medietjeneste låner os udstillingsmontrer. Mødeprogrammet har i 2008 været alsidigt, og

aktiviteterne er blevet meget velbesøgt. Tidsskriftet Chakoten har nået et højt niveau, hvor både hobbyen og artiklerne af blivende værdi kommer godt til udtryk. Vi modtager megen ros, og det giver Selskabet styrke på de indre og de ydre linier. Tilsvarende gælder det, at Selskabets hjemmeside www.chakoten.dk nyder stor anseelse. Fremadrettet gælder det, at programmet for 2009 er lagt, og at der arbejdes med aktiviteter i 2010.

Det reviderede regnskab blev godkendt. Der var enighed om at fortsætte med enkelt opbygget og ikke et periodiseret regnskab,

Kontingentet blev fastsat uændret. Generalforsamlingen udtalte klar parathed til at forhøje kontingentet når nødvendigt for at kunne fastholde den meget høje standart, som tidsskriftet Chakoten har opnået.

Bestyrelsens forslag om vedtægtsændring blev enstemmigt vedtaget. Herefter er § 10 stk. 3 ændret til: ”Indkaldelse til generalforsamlingen foretages skriftligt af bestyrelsen senest 14 dage før generalforsamlingens afholdelse”.

Generalforsamlingen valgte Hans Chr. Wolter som præsident, som bestyrelsesmedlemmer Aksel Willumsen, Christian Raun, Claus Mogensen, Henning Bjerg Karstensen og Leif Christensen og som suppleanter Henrik Denman og Finn Hillmose. Generalforsamlingen valgte Christian Hesselberg som revisor og Ole Thureholm som revisor-

Kassereren fremlægger det revisorgodkendte årsregnskab for 2008 og svarer på vanskelige regnskabsmæssige spørgsmål.

Foto: Finn Hillmose

Der bydes flittigt til anvisningssalget og Ole Thureholm leder afviklingen med sædvanlig autoritet.

Medlemmerne glæder sig over at der stadig er penge i kassen.

suppleant. Præsidenten takkede Jørgen Koefoed Larsen for hans indsats som suppleant i bestyrelsen.

CM

Onsdag den 6. maj

En særdeles veloplagt Tom Buk-Swienty fortalte om tilblivelsen af sin anmelderroste bog slagtebænk Dybbøll,

18. april 1864. Udover at mødet var lidt af et tilløbsstykke, stillede desuden en re-enacter gruppe på 5 mand op i fuld feltmæssigt antræk og udrustning anno 1864. Så med alle fremmødte nåede vi op i nærheden af 50 deltagere. Forfatteren fortalte, at han havde valgt efter angelsaksisk mønster at møde sine personer i øjenhøjde og lade deres mange breve og dagbøger fortælle historien, og det gjaldt både venner og fjender. Han brugte desuden selve slaget eller snarere de få sekunder før slaget da kanonerne tav, som omdrejningspunkt for bogens handling. Mange havde medbragt deres eksemplar af bogen for at få den signeret af forfatteren.

TBS fik desuden lejlighed til at udveksle forfattererfaringer med Lars Lindeberg, der som bekendt har skrevet bogen ”De så det ske” om krigen 1864. I den forbindelse oplyste TBS, at han i sammenhæng med arbejdet på sin bog nærmest havde slidt sit eksemplar af Lindebergs bog op.

Efter foredraget var der mange, der havde lyst til at drøfte forskellige detaljer i bogen med forfatteren. Kassereren var derfor kvik nok til at tage et par af de lækre stykker smørrebrød fra Kastellet's kantine til side, så vi undgik den pinlige situation, at når foredragsholderen endelig kom igennem de mange spørgsmål, så var smørrebrødet spist. En rigtig spændende mødeaften i godt selskab.

CM

Foto: Christian Raun

Denman introducerer foredragsholderen og forfatteren Tom Buk-Swienty med støtte af et par infanterister fra 1864, der skaffede ørenlyd med trompeten.

Re-enactergruppen med uniformer og udstyr fra 1864, der kastede glans over foredraget.

Ved hvert infanteriregiment fandtes omkring fire stykker 1- og 3-pundige feltkanoner. Dette såkaldte regimentsartilleri blev bemandet af de nationale infanterister. Officerer og underofficerer af infanteriet modtog en vis undervisning ved Artillerikorpsset, hvorefter de selv kommanderede regimentsartilleriet.

Alle de kongelige resolutioner om forandringer i uniformeringen, som er den vigtigste kildegruppe for denne gennemgang, befinder sig i Landetaens arkiv i Rigsarkivet i København.

De fleste bestemmelser om forandring af uniformeringen nævner ikke, hvornår forandringen skal gennemføres. Da slidterminen for undermunderingen var etårig, må alle ændringer af denne derfor ideelt set være sket senest året efter bestemmelsen. Slidterminen for overmunderingen var treårig i størsteparten af perioden, og bestemmelser om forandringen af denne må tilsvarende være gennemført inden for tre år. For en del af perioden kendes artilleriets skift af overmundering i hhv. Danmark og Holsten dog med sikkerhed: 1713, (1716), (1719), 1722, 1725, 1728, 1731, (1734), 1737, (1740), 1743, 1746, 1749, 1753, 1756. Hvor skiftet ikke har kunnet bekræftes af kilderne, er årstallet anført i parentes.

Artillerikorpsset

Menige (underkonstabler)

Ved periodens begyndelse bestod artilleristernes mundering dels af en rød surtout, dvs. kappe/overkjole, med mørkeblå ærmeopslag og foer¹, dels af en mørkeblå livkjole med rød krave og rødt foer. Knapperne formodes at have været gule på begge.

I oktober 1712 godkendte kongen prøve på ny mundering for Artillerikorpsset i Holsten². Den ny uniform skulle anlægges primo 1713. Resolutionen afslører imidlertid ingen detaljer om uniformen. Den må dog have lignet infanteriets nye røde, der havde lille nedfaldende krave og store ærmeopslag af plys. Knæbukserne og strømperne var sandsynligvis mørkeblå. Hovedbeklædningen bestod af en trekantet hat af sort filt kantet med en gul tresse af uld eller lærred. Hatten havde en sort sløjfekokarde på venstre side. Denne var antagelig af satinvævet uldstof. Om halsen bar artilleristerne en hvid halsklud og på fødderne sorte ankelско med kantet snude, messingspænder og høj hæl.

I 1716 indførtes røde bukser og strømper ligesom ved infanteriet³. Kjolen skulle have mørkeblå ærmeopslag af

Officer af Artillerikorpsset 1757. Gouache af J.J. Bruun. Rosenborg Slot.

Uniformer og udrustning

Den danske hær 1712-1757 Artilleriet

Af museumsinspektør Karsten Skjold Petersen,
Tøjhusmuseet

Gennem hele den omhandlede periode bestod artilleriet af tre dele: Artillerikorpsset i hhv. Danmark, Holsten og Norge.

De tre afdelinger var i princippet ensartet uniformeret.

Ved århundredskiftet havde hver af de tre rigsdele seks kompagnier, men under Store nordiske Krig voksede artilleriet selvsagt. Med nedskæringerne efter freden i 1720 blev artilleriet i hver af de tre rigsdele sat til syv kompagnier og et håndværkerkompagni.

Alle disse kompagnier var hvervede, men hertil kom tre nationalbatailloner à fire kompagnier med udskrevne bønderkarle – én i hver rigsdel. Ved siden af Artillerikorpsset havde Bornholms Milits et enkelt artillerikompani.

plys og mørkeblåt foer af baj. Knapper og spænder skulle være af messing.

I januar 1721 godkendtes et nyt munderingsreglement for artilleriet⁴. Af dette fremgår bl.a., at der til kjolen gik 34 knapper. Hvis der sad tre på hver lommeklap, to på hvert ærmeopslag og to over lænden, bestod forstykket af 2x12 knapper. Der kan dog også have siddet nogle stykker på slidsen bagpå. I reglementet var der ikke sat penge af til kokarde i hatten for de menige. Endelig fremgår det, at camisollen skulle syes af bajfoeret fra den gamle kjole, når denne blev skiftet. Blot få måneder efter blev artilleriet dog tilstået rigtige camisoller af klæde⁵.

Den uniform, som godkendtes med 1721-reglementet, kendes fra en tegning af en Ernst Carl Worgewitz fra 1728. Tegningen viser al udrustningen, hvilket gør den særlig værdifuld. En menig artillerist var udrustet med lædertøj af ufarvet oliegarvet læder. Det bestod af en livrem med fast sværdtaske til sidevåbenet, samt en patronstaske, der blev båret i en rem over venstre skulder. Taskens lågklap var halvrund og uden udsmykning. Fra tasken hang et krudthorn med fængkrudt til kanonerne. Artilleristerne var bevæbnet med flintelåsmusket uden bajonet samt hirschfænger. Sidstnævnte blev båret i en sort

Menig artillerist af Norske Artillerikorps 1728. Til forskel fra det danske, havde det norske artilleri tydeligvis hvide knapper på dette tidspunkt. Den mørkeblå kendingsfarve virker også forskellig, selvom tegningerne er affotograferet med forskellig belysning. E.C. Worgewitz 1728. Forsvarsmuseet, Oslo.

læderskede med dupsko af messing. Tegninger viser, at artilleristen også var forsynet med kravehandsker og strømpebånd af ufarvet læder. På kjolen bemærkes, at knaphullerne er kantsyet med mørkeblå tråd, og at den kun har 2x8 knapper fortil. Mest interessant er dog, at den bæres med ombukkede skøder. I øvrigt bemærkes, at artilleristen er gengivet med overskæg. Brugen af sådant må være afskaffet i løbet af de følgende ti år.

På en uniformsplanche fra 1730 med små kjoletegninger, som befinder sig på Marinemuseet i Horten i Norge, vises tre små kjoler for hhv. Danske, Norske og Holstenske Artillerikorps. Kjolerne adskiller sig fra hinanden ved antallet af knapper på forstykket: Norske Artillerikorps gengives således med 2x9 knapper, Danske Artillerikorps med 2x10 og Holstenske med 2x11 knapper. Bestemmelser herom kendes dog ikke.

I juni 1731 godkendtes et nyt munderingsreglement for artilleriet. Heri er der ikke omtalt nogen forskelle mellem de tre korps. Nyt i reglementet var, at ærmeopslagene skulle være af klæde. Der omtales kun særligt klæde til ærmeopslag, ikke til krave. Dette skal sandsynligvis opfattes bogstaveligt. Kjolen skulle besættes med 28 store og 12 små knapper. Sløjfekokarde var fortsat kun for underofficerer. De små knapper må hovedsageligt have siddet i slidsen bag på kjolen, der dermed ikke blev båret med ombukkede skøder.

I 1735 blev der godkendt en ny uniform for artilleriet⁶. Eventuelle forskelle mellem de tre artillerikorps nævnes ikke. Hatten fik atter sort sløjfekokarde i venstre side. På kjolen blev ærmeopslagene forandret til såkaldte brandenburgske med klap. Kjolen var

uden krave, og den fik nu 2x10 knapper fortil. På den approberede tegning er skøderne ikke ombukkede.

I begyndelsen af 1730'erne indførtes hvide og snart efter sorte lærredsstøvletter ved infanteriet. Det må formodes, at artilleriet snart fulgte trop.

Indtil en gang i løbet af 1740'erne blev nakkehåret bundet i en hårpung. Herefter skulle sidehåret være krøllet op i en bukkel, og nakkehåret være samlet i en lang pisk, der skulle omvikles med sort bånd. Under tjenesten skulle håret være hvidpudret.

Ved infanteriet skulle hatten fra 1747 være kantet med en uldtresse og havde krampe og knap på venstre side - alt sammen i uniformens knapfarve. Over krampen skulle der sidde en ulden pompon i regimenternes kendings- og knapfarver, d.v.s. mørkeblå og gul for artilleriet. Ved det bagerste venstre horn skulle der stikke en kvast i samme farver frem. I infanterireglementet fra 1747 bestemtes også, at den hidtil anvendte hvide halsklud skulle erstattes af et sort halsbind. Dette skifte blev garanteret også gennemført ved artilleriet. Endelig medførte 1747-reglementet en genindførelse af kjolekraven. Det må formodes, at artilleriet ligeledes fik krave ved førstkommende munderingskiift.

I 1750 blev det bestemt, at infanteriet i stedet for røde bukser skulle bære bukser i samme farve som camisollen. Ved det holstenske artilleri skete dette allerede i 1742, hvor der anlagdes mørkeblå knæbukser⁷. Hvornår det skete ved det danske artilleri vides ikke, men det er sket mellem 1742 og 1750.

I 1758 indsendte Artillerikorpsset tre tegninger af den uniform, man havde anlagt den 26. marts 1756. Det var kun den danske del af Artillerikorpsset, som indsendte tegninger. Hvordan, den norske og den holstenske del adskilte sig, vides ikke. At de var forskellige, fremgår af en resolution fra oktober 1758, hvori det bestemtes, at uniformerne ved de tre korps skulle egaliseres⁸.

Den uniform, som de menige ved det danske Artillerikorps anlagde i 1756, bestod af en rød kjole med mørkeblå nedfaldende krave, foer og ærmeopslag. De brandenburgske opslag blev erstattet af runde, åbne opslag. Kjolen havde 2x10 gule knapper fortil med mørkeblå kantsyede knaphuller. Tre tilsvarende knaphuller sad på hver lommeklap samt på slidsen bagpå. Kjolens skøder blev øjensynlig endnu båret løsthængende. Under kjolen blev der båret mørkeblå camisol og knæbukser af klæde. Derudover bestod uniformen af hvid

Fortsættes på næste side

Kongeligt approberet tegning af kjole for Artillerikorpsset 1735. Rigsarkivet, Landetatens arkiv, kgl. resolution nr. 125/1735.

Den danske hær 1712-1757 Artilleriet

Fortsat fra forrige side

hørlærredsskjorte med høj hals, sort halsbind, ankelsko med spænde eller snøre, sorte lærredsstøvletter samt en trekantet hat. Der kendes ingen afbildninger af artilleriets hat fra slutningen af perioden, men den har sandsynligvis været lig infanteriets. Dette har i givet fald indebåret, at den var kantet med en gul uldtresse og havde gul krampe og knap på venstre side. Over krampen kan der have siddet en gul og mørkeblå ulden pompon. Ved det bagerste venstre horn stak antagelig en gul og mørkeblå kvast frem. Skoene var med firkantede snuder indtil 1760.

Underofficerer

Underofficerer var som udgangspunkt uniformeret som de menige. Deres hat var dog kantet med guldtresse, og på den uniform, som anlagdes i 1756, var knaphullerne på kjolen kantsyet med rødt, hvor de meniges var med mørkeblåt. Underofficerer ved artilleriet var som deres kollegaer ved infanteriet ikke geværbevæbnede, og de bar derfor heller ikke patrontaske. Om de i stedet bar kortgeværer er uklart. Underofficererne havde kravehandsker af ufarvet skind, og skæftet på deres hirschfænger var i hvert fald gennem den sidste halvdel af perioden smykket med sabelkvast. Hvilke materialer, denne var fremstillet af, vides ikke.

Officerer

Officerernes uniform var som underofficerernes, men af bedre kvalitet. Guldkanten på hatten var f.eks. fornemmere, knapperne forgyldte og sløjfekokarden af silke. Officererne var bevæbnet med kårde, hvortil der fra 1731 skulle bæres felttegn af guldtråd og rød silke⁹. Som værdighedstegn bar de ringkrave af forgyldt messing i en sort silkesnor om halsen. Ringkraven var fortil prydet af det kongelige navnetræk i sølv samt elefantordenen i emaljearbejde. I 1745 indførtes skærf for officerer ved det geworbne infanteri. Hvornår, skærf blev reglementeret for artilleriofficerer, vides ikke, men det er antagelig sket nogenlunde samtidig. Skærfet var knyttet af gult og karmoisinrødt silke i den særlige sprangteknik. Det havde tre gule og røde karmoisinrøde striber, og det endte i store gule kvaste med

Menig artillerist af Danske Artillerikorps. På denne tid bar menige af artilleriet tilsyneladende en lille moustache. Oven for læggene ses strømpebåndene. Om de blev bundet med en sløjfe eller var forsynet med et lille spænde, vides ikke. E.C. Worgewitz 1728. Tøjhusmuseet.

Officerernes kjole blev båret med løsthængende skoder. Kun når de optrådte til hest, var de ombukkede. En anden forskel mellem folkene og officererne var, at folkene havde mørkeblå knaphuller, medens officerernes var røde. Officererne nåede ikke at få brandenburgske sløjfer i denne periode. Derimod undergik officerernes hat en forandring ved periodens afslutning. På Bruuns gouache fra 1757 er hatten således kantet af en bred takket guldgallon, og fra bagerste højre horn stikker en guldkvast ud. Ændringen af hatten er muligvis sket i forbindelsen med anlæggelsen af ny uniform i marts 1756.

På Bruuns gouache ses officeren, foruden sin kårde, at være bevæbnet med musket. Ammunitionen ses ført i en patrontaske med mørkeblå lågklap med guldbroderi. Taskebandoleret og livremmen er ligeledes mørkeblå med omfattende guldbroderier. Bestemmelser om indførelse af sådant guldbroderet lædertøj kendes ikke, ej heller om det kun hørte til gallaudrustningen, og at officererne til daglig bar lædertøj, der lignede mandskabets. Gehængt ses også på Bertrams tegning fra 1761, men hvor længe det blev båret herefter, og hvad, det i givet fald blev erstattet med, vides ikke.

På Bruuns gouache fra 1757 optræder artilleriofficeren tillige med hvide støvletter. Dette var i givet fald kun til paradebrug. Til dagligt blev der båret sorte lærredsstøvletter.

For udviklingen i kjolerne henvises til afsnittet om de menige. Der var dog visse forskelle. På 1756-kjolen kan man således se, at de røde knaphuller og lommeklapperne havde en lidt anden facon.

Musikere

Ved hvert kompagni fandtes en til to tambourer. Derudover havde Artillerikorpsset et musikkorps, der bestod af skalmejblæsere/hoboister. Ansvar for musikernes uddannelse og spil var lagt i hænderne på en regimentstambour.

Tambourerne var som udgangspunkt uniformeret som de menige, og hoboisterne som underofficerer. Cheferne for de tre artillerikorps kunne dog næsten frit bestemme, hvordan de ville udsmykke deres tambourer og hoboister.

karmoisinrøde fyldfrynser. Fra indførelsen blev skærfet båret over højre skulder, således at knuden med de to kvaste hang på venstre hofte. Ud over disse officerseffekter bar officererne kravehandsker af lyst gult skind.

I 1740'erne blev hårpungen udskiftet med hårpisk, og sidehåret skulle nu bæres opkrøllet i en eller to krøller. Håret var hvidpudret, og paryk var ikke ualmindelig. Pisken var omviklet med sort silkebånd, der foroven endte i en sløjfe. I modsætning til underklasserne måtte der på officerernes pisk gerne stikke en tot hår ud forneden.

Kjole og vest for artillerist 1722. Udsnit af planche med små tegninger af kjoler fra hvert regiment i hæren. Tøjhusmuseet.

Egentlige bestemmelser herom kendes derfor ikke, og vil kun punktvis kunne afsløres af eventuelle samtidige beskrivelser eller malerier. Præcis hvordan de tre korps tambourer og hoboister så ud hvornår, vil derfor aldrig blive opklaret.

På den uniform, som blev anlagt i 1756, var tressebesætningen på tambourkjolerne fortsat forskellig ved de tre artillerikorps. Kjolen for den danske del af Artillerikorpsset kendes fra en tegning, som korpsset indsendte til kongen i 1758. Som udgangspunkt var den magen til de meniges, men den var overalt smykket med mønstervævede bånd i farverne rød, hvid og mørkeblå. Hoboisternes uniform har ligeledes været besat med mønstervævede bånd. Den hvide uldtråd har dog været erstattet af sølvtråd.

Trommerne var oprindelig af bemalet træ, men i 1738 bestemtes, at der skulle indføres messingtrommer ved hele artilleriet¹⁰. Trommerne blev båret i brede bandolerer, der var udsmykket efter chefens retningslinier. Fra udlandet vides, at det var almindeligt at sy tresser på trommebandolererne, der var af læder. I messingtrommerne kan der meget vel have været præget relieffer, men disse kendes heller ikke.

Andre personelgrupper Regimentskvartermester

Regimentskvartermesteren, der hørte til understaben, var ligestillet med premierløjtnanter og bar højst sandsynligt uniform som disse. I hvilket omfang, han bar officerskendetegn som ringkrave, skærf og felttegn, vides ikke.

Feltskærere

Ved Artillerikorpsset fandtes en regimentsfeltskærer, der havde det overordnede lægelige ansvar. Til at hjælpe sig havde han et antal kompagnifeltskærere. Alle hørte de til regimentets understab. Kompagnifeltskærerne var ligestillet med underofficererne,

medens regimentsfeltskæreren var ligestillet med de subalterne officerer. I 1754 blev det bestemt, at regimentsfeltskæreren ikke skulle bære uniform, men blot en simpel rød klædning¹¹. Da regimentsfeltskærere var ligestillet med subalterne officerer, har de givetvis båret hat og sidevåben som disse. På intet tidspunkt har de dog båret ringkrave, skærf eller felttegn. Der kendes ingen særlige bestemmelser om kompagnifeltskærernes uniformering.

Auditør

Hvert artillerikorps havde en auditør, der var munderet som officererne. Han bar dog ikke ringkrave, felttegn og skærf. I 1754 blev det bestemt, at auditører ikke skulle bære uniform, men blot en simpel rød klædning¹². Bestemmelser om hat og sidevåben blev ikke givet. Da auditøren imidlertid var ligestillet med sekondløjtnanter, har han givetvis båret hat, lange støvler og sidevåben som disse. På intet tidspunkt har han dog båret ringkrave, skærf eller felttegn.

Gevaldiger og stokkeknægt.

Gevaldigeren var ligestillet med underofficererne og hørte til understaben. Gevaldigeren var så vidt vides helt igennem klædt som underofficererne. Det vides ikke, hvorledes stokkeknægtene ved artilleriet adskilte sig fra de menige. Ved infanteriet var deres kjolesømme omkring midten af 1700-tallet udstaffet i kendingsfarven.

Kuske

Når artilleriet drog i felten, blev der midlertidigt udskrevet en del bønderkarle som kuske. De fik ikke udleveret en rigtig uniform, men gerne en hat og en kappe.

Fra 1710 kendes en resolution, der uden at give nogle detaljer bevilgede nye munderinger til artillerikuskene¹³. Den næste omtale af dem stammer fra september 1744, hvor en kongelig

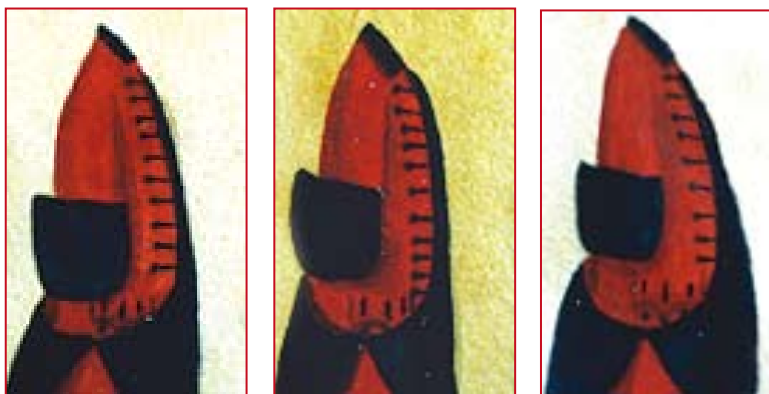
resolution bestemte, at kuskene det følgende forår skulle have udleveret 420 par støvler og 452 kabudser¹⁴. Sådanne store udskrivninger var usædvanlige i fredstid.

Bornholms Milits' artillerikompani

Ved Bornholms Milits fandtes et artillerikompani, hvis officerer og underofficerer kom fra Artillerikorpsset, og som bar dettes uniform. Derudover bestod kompagniet af ca. 200 lokale menige, kaldet håndlangere. Der kendes ingen uniformsbestemmelser for dette artillerikompani fra denne periode. Militsens uniformer fra slutningen af perioden kendes fra den tegning, som Militsen sammen med hærens øvrige afdelinger indsendte i 1758, samt fra en tegning i Bertrams uniformsværk fra 1761/62.

Håndlangernes uniform bestod af en mørkeblå kjole med rød nedfaldende krave og runde, åbne ærmeopslag. Kjolen havde rødt foer og fortil to rader gule knapper. Til kjolen blev der båret knæbukser, røde strikkede strømper og sorte ankelsko med messingspænder. Den trekantede hat var kantet med en gul uldtresse, og på venstre side var den prydet af gul knap med krampe. Bukserne er grønne på tegningen. Dette skal sikkert opfattes således, at håndlangerne mødte op i deres civile bukser. Dette gjaldt sikkert også vesten, som ikke kan ses på 1758-tegningen.

Militsen bar en stor, flad patronatske af sort læder, hvorfra der hang et krudthorn. Taskebandoleret var af lyst gult læder med spænde på ryggen og to tværremme, der kunne hvile på hoften. Om livet bar håndlangerne en lys gul livrem med en særpræget sværdtaske. Heri sad en hirschfænger i en sort skede med dupsko og mundblik af messing. Militsen var endvidere bevæbnet med flintelåsmusketter af ældre model.

Miniaturetegninger af kjoler for Danske, Holstenske og Norske Artillerikorps 1730. På dette tidspunkt adskilte de tre korps sig ved antallet af knapper på forstykket, hvor de havde hhv. 10, 11 og 9 i hver rad. Marinemuseet, Horten, Norge.

Noter

1. Kgl. resolution nr. 8 af 1.2.1709, pkt. 3.
2. Kgl. resolution nr. 233 af 25.10.1712.
3. Kgl. resolution nr. 74 af 20.3.1716. Se endvidere indk. skr. til Artillerikorpsset af 12.5.1716.
4. Kgl. resolution nr. 54 af 3.1.1721.
5. Kgl. resolution nr. 113, stk. 2, af 7.7.1721.
6. Kgl. resolution nr. 125 af 23.9.1735.
7. Kgl. resolution nr. 186 af 29.8.1742.
8. Kgl. resolution nr. 444 af 10.10.1758.
9. Forordning af 31.10.1731.
10. Kgl. resolution nr. 172 af 8.8.1738.
11. Krigskancelli skr. af 18.1.1754.
12. Krigskancelli skr. af 18.1.1754.
13. Kgl. resolution nr. 415, pkt. 1, af 12.9.1710.
14. Kgl. resolution nr. 216 af 11.9.1744.

Den sidste private hær i Europa

Atholl Highlanders

Af Henrik Denman

Det hele var ved at ende, næsten før det var begyndt. Det var skæbnen for 77th Regiment of Foot med base i Skotland, der blev grundlagt i 1777, og som blot seks år senere blev opløst. Men regimentet genopstod og fik en genopblomstring som privat hær, og selv om den i dag kun har ceremoniel betydning, har The Atholl Highlanders status som den eneste eksisterende private hær i Europa.¹

Mændene fra Atholl

Det oprindelige regiment og nutidens lille hær knytter sig til det imponerende slot Blair Castle i det skotske højland.

Man får et fint indtryk af slottet og det omgivende landskab, når man kører mod nord fra Edinburgh og via Stirling fortsætter mod nord ad hovedvej A9 med de omkring 1100 meter høje bjerge på begge sider og et landskab, der selv i dag først og fremmest veksler mellem skove og uvejsomme hedestrækninger. Ved landsbyen Blair Atholl ser man den hvidmalede slotsbygning Blair Castle, der i knap 750 år har bevogtet den strategiske position ved hovedruten gennem det centrale skotske højland.

Landskabet er kendt for at være øde og barsk, hvor kun de stærkeste mennesker og mest hårdføre dyr overlever. Til alle tider har skotterne været berømmede for deres kampevne, og

det gælder ikke mindst Fir Atholl eller Men of Atholl. Vest for Atholl ses en varde, som på skotsk hedder en cairn, og netop denne varde bærer tilnavnet Fraser's Cairn. Historien om varden fortæller noget om, hvordan Atholls mænd fik deres ry.

Begivenheden drejer sig om en gruppe mænd fra Fraser klanen, som drog på røvertogter i hele landet, og på deres vej hjem med byttet fra et af deres togter passerede de egnen vest for Atholl. En af mændene spurgte lederen, om det ikke var korrekt, at han havde sværget, at de ikke ville efterlade heste, kvæg, får, ja end ikke en tam fugl i live; hvis det forholdt sig sådan, ville han da lige nævne, at han havde hørt en hane gale i den nærliggende landsby. Lederen måtte give ham ret, og han sendte en gruppe mænd hen for at gøre det af med hanen. Imens var en gruppe mænd fra Atholl blevet alarmeret og havde samlet sig, og de fulgte den lille gruppe mænd fra Fraser, overfaldt dem og dræbte dem alle undtagen føreren, som de tog som gidsel, men da han forsøgte at flygte, dræbte de også ham. Mændene fra Atholl klædte sig i Fraser-mændenes tøj og red mod den gruppe fra Fraser, som tog et hvil, mens de ventede. En anden gruppe mænd fra Atholl red uden om for at møde Frasers mænd forfra, og da der blev givet signal, angreb mændene fra Atholl

Frasers gruppe både forfra og bagfra og overvandt dem hurtigt.

Blair Castle

Blair Castle kan føre sin historie tilbage til 1269. Mens Jarlen af Atholl opholdt sig i England i en længere periode, begyndte en nabo, John Comyn, at opføre et slot på jarlens jord. Atholl klagede til Kong Alexander 3.3 fik sin jord tilbage og forbandt det fjendtlige tårn med sit eget slot. Tårnet står der den dag i dag og kaldes Comyn's Tower.

Blair Castle

Historien om Atholl Highlanders, der er livvagt for hertugen af Atholl på slottet Blair Castle i det centrale Skotland, og hvis historie går tilbage til 1777

Atholl Highlanders marcherer på paradepladsen foran Blair Castle.

Slottet har været besat af angribere fire gange, blandt andet da det blev besat af tilhængere af Cromwell under den engelske borgerkrig i 1600-tallet.⁴ Efter borgerkrigen gjorde William, Prins af Orange,⁵ oprør mod den engelske Kong James 2 – og det gav årsag til et stort slag ved Killiecrankie passet. Baggrunden for stridighederne var, at Markisen af Atholl og Lord Murray var tilhængere af Kong William, mens mange af Atholls mænd sluttede op om Kong James 2. Stuart af Ballechin, en foged fra Atholl, besatte Atholl Castle på vegne af Viscount Dundee, og det udløste Slaget ved Killiecrankie.⁶ General MacKay marcherede gennem Killiecrankie passet og slog sig ned på et fladt område, mens Dundees mænd kom fra Blair Castle via Glen Fender og placerede sig højt oppe i landskabet. Sent om eftermiddagen slog de til mod MacKays mænd med store tab til følge. Mellem Over 2.000 af MacKays mænd blev dræbt, mens Dundee led tab på mellem 800 og 900 mænd. Dundee blev dødeligt såret og døde få dage senere, og han ligger begravet i krypten i Blairs gamle kirke.

Under Jacobiternes oprør i 1745 opholdt en af Skotlands store helte, Bonnie Prince Charles⁷, sig på Blair Castle, da han var på vej sydpå efter at være gået i land ved Glennfinnan ved den skotske vestkyst. Da Jacobiterne led nederlag året efter, slog den engelske hær sig ned på slottet. Jacobiterne belejrede derefter under Lord George Murray⁸

slottet i en lang periode – det betegnes som den længstvarende belejring af et slot i Storbritannien.

Blair Castle har ændret udseende igennem årene. Meget af de eksisterende bygninger daterer sig til 1700-tallet, og det har udviklet sig fra at være en borg til at være et slot.

Regimentet grundlægges

Det var netop i 1700-tallet, at slottet fik sit eget regiment. I 1777 grundlagde John Murray, den 4. Hertug af Atholl (1755-1830), 77th Regiment of Foot, som skulle aflaste andre briti-

Sækkepibeenhed fra Atholl Highlanders underholder ved den årlige parade.

ske regimenter, der gjorde tjeneste i Nordamerika under den amerikanske revolution.⁹ Grundlæggelsen af hæren havde en tæt forbindelse med den amerikanske frihedskrig.

Da den amerikanske frihedskrig brød ud i 1775, skrev Lieutenant-Colonel James Murray, som var onkel til den 4. Hertug af Atholl, til hertugerne North og Barrington og tilbød at etablere et regiment på 1.000 mand, som skulle i

Fortsættes på næste side

Sækkepibeorkester
foran Blair Castle.

The Atholl Highlanders
Infanteri, der har til opgave
at være personlig livvagt.

Består af: 1 bataljon.

Hovedkvarter: Blair Atholl

Motto: Furth Fortune and
Fill the Fetters.

March: The Atholl Highlanders.

Øverstkommanderende:

Hertugen af Atholl.

Insignia: Murray of
Atholl tartan.

Atholl Highlanders

Fortsat fra forrige side

tjeneste i krigen i Amerika, dog under forudsætning af, at han ville blive udnævnt til Lieutenant-Colonel i regimentet. Tilbuddet blev afvist.

Mod slutningen af 1777 tog hertugen til London og fremlagde på ny det tilbud, hans onkel havde fremsat. Det blev denne gang accepteret af kongen den 25. december. Colonel James Murray blev udnævnt til Colonel, og Captain William Browne, tidligere i 42nd (Black Watch), blev udnævnt til Lieutenant-Colonel.

Regimentet skulle efter kongens valg gøre tjeneste i tre år eller indtil afslutningen på den amerikanske krig.

Quartermaster McKay, som havde tjent som pay sergeant under Colonel James Murray i 3rd Guards, fik ansvaret for at etablere regimentet. I et brev til Colonel Murray skriver han i detaljer, hvordan arbejdet skrider frem med at rekruttere sergenter fra 3rd Guards, og at han anskaffer tøj og våben.

Opbygningen af Atholl Highlanders så således ud:

1 Colonel, 1 Lieutenant-Colonel,
1 Major with coy, 1 Major without coy,
7 Lieutenants, 22 Captains,
8 Ensigns, 1 Chaplain, 1 Adjutant,
1 Quartermaster, 1 Surgeon,
2 Surgeon's Mates, 50 Sergeants,
50 Corporals, 50 Drummers,
2 Pipers, 960 Effective men.

I alt bestod regimentet af 1.129 mand. Rekrutteringen foregik i et rask tempo, og i begyndelsen af marts 1778 manglede man blot 200 mand. Regimentets hovedkvarter blev placeret i Perth.

Den 12. marts blev der givet ordre til, at regimentet skulle gøre sig klar til at gå ombord på et ventende skib i Greenock for at sejle til Amerika den 2. april. Regimentet nåede dog aldrig til den amerikanske krig.

Ophold i Irland

Skibet med Atholl Highlanders nåede aldrig længere end til Irland, som det nåede til den 31. maj og den 1. juni. Regimentet blev fordelt med fire kompagnier i Limerick, fire kompagnier i Galway og et kompagni i henholdsvis Clare Castle og Ochterarde. Den 27. juni fik regimentet besked fra War Office, at det var blevet indsat som det 77. regiment i linjen.

På dette tidspunkt var kongens udnævnelse af Captain Browne som Lieutenant-Colonel for regimentet ikke blevet godkendt, da han ikke kunne forfremmes to gange på samme tid. I stedet blev Major Gordon af Sheilgreen fra 11th Regiment udnævnt til Lieutenant-Colonel i september, anbefalet af Hertugen af Gordon.

Som et plaster på såret skaffede hertugen Captain Browne titlen som guvernør på Upnor Castle.

I november var 77th Foot Atholl Highlanders fordelt med seks kompagnier i Galway og et kompagni i hen-

En enlig sækkepibespiller demonstrerer sin kunnen foran Blair Castle.

holdsvis Ochterarde, Ballyshannon og Ballinrobe.

Sidst på året fik regimentet orden i sine farver. I december blev regimentets opslag ændret fra rød til grøn. I et brev fra Gordon af Sheilgreen fremgår det, at han havde bestilt plaider til at blive syet om til kilte til 1 Drum Major, 2 Pipers og 29 Drummers, som skulle bæres med deres grønne jakker. Tartanmønstret var Murray-grøn og hentet hos Murray of Tullibardine. Tambourerne bar dog grønne jakker

med røde opslag. I 1780 modtog grenadererne bjørneskindshuer. På samme tidspunkt modtog regimentet også horn, klarinetter og fagotter.¹²

I 1779 anmodede Colonel Murray kongen om tilladelse til at etablere endnu en bataljon under Atholl regimentet, men kongen afviste anmodningen. Samme år foregik der en brevudveksling mellem Lt.Col. Gordon af Sheilgreen og flere højtstående officerer om, at regimentet ikke ønskede at tjene under officerer, der ikke var skotter.

I begyndelsen af september 1781 lød der alarmerende meldinger om, at franskmænd og spaniere ville gå i land i Cork. Atholl Highlanders, der på dette tidspunkt lå i Dublin, blev beordret til byen for at deltage i dens forsvar, og de drog af sted med en imponerende fart, idet de gik omkring 45 kilometer om dagen.

Det var også i 1781, at den oprindelige periode, som kongen havde afsat til regimentet, udløb, og soldaterne forventede, at regimentet ville blive opløst. I stedet blev det i august 1782 beordret til England. Det blev sejlet i seks transportskibe til Bideford i Sydengland, hvor det opholdt sig i to måneder, hvorefter man marcherede til den store, sydengelske havneby Portsmouth – hvorfra det skulle sendes til tjeneste i Indien.

En foreløbig afslutning

Den ordre, 77th Foot Atholl Highlanders fik i begyndelsen af 1783, var, at det skulle sendes til det østlige Indien. Det var ikke lige, hvad regimentets soldater havde forestillet sig. I et brev til Major-General Murray gav Gordon af Sheilgreen udtryk for nogen ængstelse over, at der ville opstå nogen murren blandt soldaterne ved udsigten til at skulle sendes til Indien.

Her er det vigtigt at nævne, at da der blev erklæret fred i Amerika, var kun halvdelen af Atholl Highlanders nået frem til Portsmouth. På det tidspunkt var kongens ordre om, at regimentet skulle stå klart i tre år eller sendes til Amerika, ikke trukket tilbage, og de fleste af regimentets soldater var udmærket tilfredse med, at de skulle til Indien. Da den første omtale af den amerikanske fred dukkede op i aviserne, var der ansats til mytteri i regimentet, fordi soldaterne kunne høre allehånde rygter. Et rygte gik på, at regimentet var solgt til East India Company af nogle af officererne. Var soldaterne så blot blevet tilbudt en dusør eller en kontrakt om et fremtidigt engagement, ville de fleste soldater for-

mentlig gladelig have rejst til tjeneste i Indien. Hele historien endte med, at der ikke blev rejst sagsanlæg mod nogen i regimentet, og i februar 1783 modtog de ordre om at marchere til Berwick, hvor regimentet blev opløst i april.

Regimentets historiker, J.L.M. Stewart, vurderer regimentets skæbne således:

It is regrettable that a fine Regiment should have ended like this. Prior to Portsmouth they had behaved exceptionally well and bore an irreproachable character.¹³

Historien om Atholl Highlanders var således slut, før den egentlig var begyndt. Men 56 år senere blev regimentet atter vakt til live.

Genopstår som livvagt

Den senere 6. Hertug af Atholl (1814-1864), Lord Glenlyon, overtog ansvaret for Blair Castle, da hans far, den 5. Hertug af Atholl (1778-1846), var syg, og han vækkede regimentet til

The Duke of Atholl inspicerer sine tropper.

Kort over området omkring landsbyen Blair Atholl, slottet Blair Castle og hovedvejen mellem Edinburgh og Inverness, som kontrolleres af slottet.

live igen i 1839, og denne gang skulle hæren have til opgave at være livvagt for hertugen, da han skulle deltage i en turnering i Ayrshire.

Nu skulle et korps etableres på ny, og fra et stort antal frivillige mænd fra det lokale område, udvalgte man 3 Sergeants, 4 Corporals, 4 Pipers, 56 privates og 2 orderlies under kommando af 5 officerer. Uniformen, som korpset skulle bære, bestod af en blå jakke med korte jakkeskøder uden opslag, kilt og plaid af Atholl tartan, røde og hvide strømper, sko, Glengarry huer med fjerbusk, hvide gedeskindsbæltetasker og sorte canvas lærredstryksække med navnet "Atholl" med slagsværd og skjold. Sergenterne var kendetegnet ved sølvborder på kraven, og fløjtespillerne havde sorte bæltter. Officererne bar den samme uniform med skulderstropper af sølvsnor og sorte bæltter.

Turneringen i Eglinton Castle¹⁴, som havde givet anledning til at Atholl Highlanders blev gendannet, blev en stor succes for Atholl. Der var ridderkampe over flere dage, og på andendagen skulle Lord Glenlyon kæmpe mod Lord Alford – og Lord Glenlyon og hans Atholl soldater blev udråbt som vindere. Efter kampen opstod der håndgemæng mellem otte riddere, og Lord Glenlyon fik et ordentligt slag over fingrene, som smadrede hans stridshandske. Handsken kan i dag ses i Blair Castle.

Soldaterne nåede retur til Blair Castle den 6. september, og som tak for deres indsats gav Lord Glenlyon soldaterne tilladelse til at beholde deres unifor-

Fortsættes på næste side

Atholl Highlanders

Fortsat fra forrige side

mer. Den udførelse, den 6. Hertug af Atholl havde givet det nye regiment, svarer i store træk til det regiment, vi kender i dag.

Den rustning, Lord Glenlyon havde brugt, hans hests rustning og pyntede ridetøj er også udstillet i Blair Castle.

I de efterfølgende år gjorde Lord Glenlyon i stigende omfang brug af Atholl Highlanders til repræsentative formål ved turneringer og store middage på Blair Castle. Den helt store begivenhed i regimentets historie var dog Dronning Victorias besøg på slottet i 1844.

Dronning Victoria

I juli 1842 besøgte Dronning Victoria og Prins Albert Skotland for første gang. Det var anden gang, en britisk monark besøgte Skotland. Dronningen opholdt sig i Leith og brugte det aktive ophold til at udforske Perthshire med vandreture, læsning og jagt, og opholdet var så stor en fornøjelse, at de kongelige derefter besøgte Skotland hvert år. I 1852 købte dronningen Balmoral og fik bygget slottet.

Under det første besøg i 1842 tog Dronning Victoria og prinsgemalen mod en invitation til frokost hos Lord Glenlyon i Dunkeld nær Atholl. Hertugen var opsat på at styrke sin livvagt, og det gjorde han ved at øge regimentet med 5 officerer og op mod 100 mand. Nye uniformer blev bestilt, og der blev givet ordre til, at alle uniformer i fremtiden skulle opbevares i Blair Castle.

Regimentet bestod på dette tidspunkt af:

10 Officers, 5 Sergeants, 4 Pipers, 140 rank and file.

De var inddelt i to kompagnier med hver 60 menige. Det ene kompagni var bevæbnet med Lochaber økser, det andet med slagsværd og skjolde.

Året efter styrkede Lord Glenlyon atter Atholl Highlanders, idet han dannede en bataljon med 4 kompagnier hvert bestående af 40 menige. På dette tidspunkt havde hvert kompagni et firkantet banner med Lord Glenlyons hjelmtegn og krone. Kompagniets farver var hvid, grøn, rød og blå. Disse bannere ophørte man med at bruge omkring 1854, men de kan ses i dag i Blair Castle.

I 1844 modtog Lord Glenlyon en henvendelse om at låne slottet til Dronning Victoria og prinsgemalen. Ønsket blev naturligvis imødekommet, men besøget indebar store forberedelser, da slottet slet ikke var møbleret til så fornemme gæster. Alt stod dog klar til tiden, og til formålet blev Atholl Highlanders nu også udvidet med firing salutes, 2 field pieces (light three-pounder mountain), 4 kanoner blev placeret ved hver kanon, og artillerister fra Leith Fort brugte et par dage på at oplære soldaterne.

Den 11. september ankom det kongelige selskab til Dundee, som blev transporteret til Dunkeld, hvor de indtog frokosten i Atholl Arms Hotel. De ankom til Blair Castle kl. 15 og blev ved hovedporten modtaget af en guard of honour, som stillede op på hver side af vognen og fulgte den frem til slottet. Her blev de kongelige modtaget af Lady Glenlyon og hendes søn. Stør-

stedelen af regimentets soldater stod opmarcheret til venstre for hoveddøren og blev inspiceret af Prins Albert. Kl. 16 blev en vagt bestående af 1 Captain, 1 Lieutenant, 2 Sergeants, 1 Piper og 20 menige stillet op ved slottet, og de blev afløst regelmæssigt hver tredje dag under dronningens ophold på slottet.

Den 1. oktober plantede Dronning Victoria og prinsgemalen adskillige træer i slotsparken som et minde om deres ophold. De forlod slottet tidligt om morgenen og drog til Dundee akkompagneret af bl.a. Lord Glenlyon og hans bror, Hon. James Murray på hesteryg. Efter at have taget afsked med dronningen i Dundee, red Lord Glenlyon direkte tilbage til Blair Castle, hvor han ankom kl. 5 om morgenen den næste dag efter at have tilbagelagt 180 kilometer i alt.

Som en anerkendelse af den tjeneste, Atholl Highlanders havde ydet Dronning Victoria under hendes to ophold i Blair, bekendtgjorde hun, at hun ville overdrage en fane til Atholl Highlanders og derved give regimentet officiel status.

Regimentets første fane blev overrakt af Lady Glenlyon på vegne af dronningen i 1845. Ved overrækkelsen sagde hertuginde på vegne af dronningen:

Lord Glenlyon and the Atholl Highlanders, Her Majesty the Queen has done me the honour to command me to present these colours to you, as a proof of the high estimation in which she held your zeal for her service during her residence in Atholl, I am sure you must feel that no higher honour could have been paid you, and I am convinced that the same devoted loyalty which caused the Athollmen to

The entrance hall med våbensamling, rustninger, sabler og rifler samt skjolde og musketter fra slaget på Culloden.

Den årlige parade samler et stort publikum, hvor især kanonskydningen har stor prioritet.

Artilleri-enhed fra Atholl Highlanders med feltkanon.

rally round the banner of their sovereignty in the last '45 will induce you now to preserve these colours with untarnished honour, and hand them down unsullied to posterity.¹⁷

Fanen fra Dronning Victoria og regimentets officielle status har siden givet Atholl Highlanders ret til at bære våben.

Året efter døde den 5. Hertug af Atholl, hvorefter Lord Glenlyon blev den 6. Hertug af Atholl.

Regimentet modtog en ny fane i 1979 fra Mrs. David Butler, Lord Lieutenant of Perth and Kinross' hustru. En tredje fane blev overrakt i 2006 af Hertugin-den af Atholl.

Regimentet frem til i dag

Siden 1845 har regimentet deltaget i parader og highland games og deltaget ved ceremonielle begivenheder i forbindelse med kongeliges besøg i Skotland. Det er ansvarligt for forsvaret af Blair Castle, godset og beboerne på godset.

Regimentet har ikke gjort militær

teneste, selv om det enkelte gange har udtrykt ønske om at kunne gøre aktiv tjeneste. Da England således var i krig mod Rusland 1855-56, tilbød Hertugen af Atholl den britiske premierminister, Lord Palmerston, at regimentet kunne gøre tjeneste, hvor det måtte ønskes, men der blev ikke gjort brug af tilbudet.

Med årene har det også været nødvendigt at modernisere regimentets udrustning. I 1855 blev der indkøbt 40 korte Enfield rifler med sword bayonets til højreflanke kompagniet, der hidtil havde båret Lochaber økser. I de følgende par år blev der til de tre øvrige kompagnier ligeledes købt Enfield rifler.

Den 6. Hertug af Atholl, der havde haft så stor betydning for etableringen af regimentet som livvagt, døde den 16. januar 1864 og blev begravet i krypten i St. Brides kirken i Old Blair.

I 1903 gennemførte den 7. Hertug af Atholl endnu en fornyelse af udrustningen, idet han erstattede regimentets Enfield rifler med 200 Lee Metford

rifler med bajonetter, som han havde købt af War Office.

Regimentet har i dag en mindre størrelse end tidligere. Hvor regimentet i sin storhedstid i årene mellem 1870 og 1914 bestod af 230 mand, består det i dag af 100 mand in all ranks. Dette regiment har i dag ingen tilknytning til regimentet fra 1777, 77th Foot – en betegnelse, der nu tilhører Middlesex Regiment.

Atholl Highlanders rekrutterer sine folk blandt de ansatte på godset Blair Atholl og fra de nærliggende godser og landsbyer, og der stilles ingen særlige krav. Fløjterne og trommerne gennemgås og oplæres grundigt af Pipe-Major og er anerkendt for deres høje kvalitet. De fleste bor i området.

I 1987 blev den 10. Hertug (1931-1996) og Atholl Highlanders inviteret til de østlige stater i USA for at deltage i fejringen af 200-året for den amerikanske forfatning, 225-året for grundlæggelsen af byen Athol Massachusetts og parader ved en række highland games. Med sig på rejsen havde hertugen 5 officerer, 20 fløjter og trommer og 40 menige.

Den 10. Hertug af Atholl døde i 1996, og hans søn, som er den 11. Hertug i rækken, rejste til Blair Castle fra sit hjem i Johannesburg i Sydafrika, hvor han bor i dag. Efter begravelsen blev han fulgt til Sydafrika af en gruppe fra regimentet. Den nuværende hertug har hvert år siden deltaget i regimentets maj-parade, og regimentet deltager også i de årlige Atholl Gathering Highland Games under deltagelse af hertugen. Arvefølgen er sikret, idet hertugen i 1999 inviterede sin søn Bruce, Lord Tullibardine, til at blive Atholl Highlander.

Noter

1. Regimentets historie er beskrevet af Iain Moncreiffe i *Story of the Atholl Highlanders – The Last Remaining Private Army in Europe*, Ohio 1974, i J.L.M. Stewart i *The Story of the Atholl Highlanders*, Atholl 2000, og på Blair Castles hjemmeside www.blair-castle.co.uk Se også hjemmesiderne <http://clanmurray.org> og www.scotlandinargentina.com.ar/blaircastleathollighting.htm. Jeg vil rette en særlig tak til Søren Henriksen, Roskilde, for at have gennemlæst og tilrettet manuskriptet.
2. Formentlig er der tale om David de Strathbogie, 8. Jarl af Atholl, som døde 1270.
3. Alexander 3. (1241-86), konge af Skotland i perioden 1249-86.
4. Den engelske borgerkrig var en

- serie af militære konflikter (1642-1651) mellem det engelske parlament og royalister, der støttede først kong Charles 1. og dernæst kong Charles 2. Konflikterne sluttede med parlamentets sejr. Den første krig (1642-1645) og den anden (1648-1649) var mellem kong Charles 1. og Long parlamentet, mens den tredje (1649-1651) var mellem kong Charles 2. og Rump parlamentet. Med parlamentets sejr blev det britiske statsamfund grundlagt.
5. Kong William 3. af England (1650-1702) var konge af England, Skotland og Irland i årene 1672-1702.
6. Slaget ved Killiecrankie fandt sted 27. juli 1689 og blev udkæmpet mellem klaner fra det skotske højland, der støttede Kong James

7. af Skotland (som også var Kong James 2. af England), og regeringsvenlige tropper, hovedsageligt fra det skotske lavland, som støttede Kong William af Orange.
7. Charles Edward Stuart (1720-88), bedre kendt som Bonnie Prince Charles.
8. Lord George Murray (1694-1760) har beskrevet begivenhederne i bogen *Memoire of the Rebellion 1745-1746*.
9. Den amerikanske revolution fandt sted i anden halvdel af 1700-tallet, da de 13 oprindelige kolonier, som i dag udgør et område langs den amerikanske østkyst, tilkæmpede sig uafhængighed fra det britiske imperium. De 13 kolonier indledte en væbnet konflikt, kendt som den amerikanske uafhængighedskrig, mellem

- 1775 og 1783. Den kulminerede med, at kolonierne erklærede sig uafhængige i 1776, for derefter endeligt at besejre på briterne på slagmarken omkring 1781.
10. Stewart side 4.
11. Kongen er George 3. (1760-1820).
12. Kilde er C. Lawson, bd. 4, s. 105. Oplyst af Søren Henriksen, Roskilde.
13. Stewart side 5-6.
14. Slottet, som er bygget i gotisk stil 1797-1802, ligger i North Ayrshire ved den skotske vestkyst.
15. Dronning Victoria (1819-1901).
16. Lochaber økser var en skotsk stridsøkse, som først blev brugt omkring 1300.
17. Citeret fra hjemmesiden <http://clanmurray.org>

Ved sin tronbestigelse i 1774 fandt Ludvig XVI et strålende hof og en garde bestående af et stort antal korps, af hvilke nogle havde rødder helt tilbage i middelalderens hærvesen. Den var delt i en intern livvagt (garde du dedans), hvis otte korps gjorde tjeneste omkring kongen og hoffet. Hvert korps havde sine specielle opgaver, tæt knyttet til et strengt og kompliceret ceremoniel. Officerer og mandskab var for de flestes vedkommende adelsmænd¹, klædt i dyre guld- eller sølvbroderede uniformer. Den egentlige vagttjeneste om residensen udførtes af de to regimente, der bestred den ydre vagt (garde du dehors). Dertil kom forskellige vagtenheder for kongelige personer. Således havde kongens broder², som benævntes Monsieur, to kompagnier Gardes du Corps, et kompagni Gardes Suisses du Monsieur samt Compagnie des Gardes de la Porte de Monsieur. Hele dette storladne apparat var pragtfuldt at skue, men stivnet i sin form fra Solkongen, Ludvig den XIV's tid, og dertil yderst kostbart³ for statskassen.

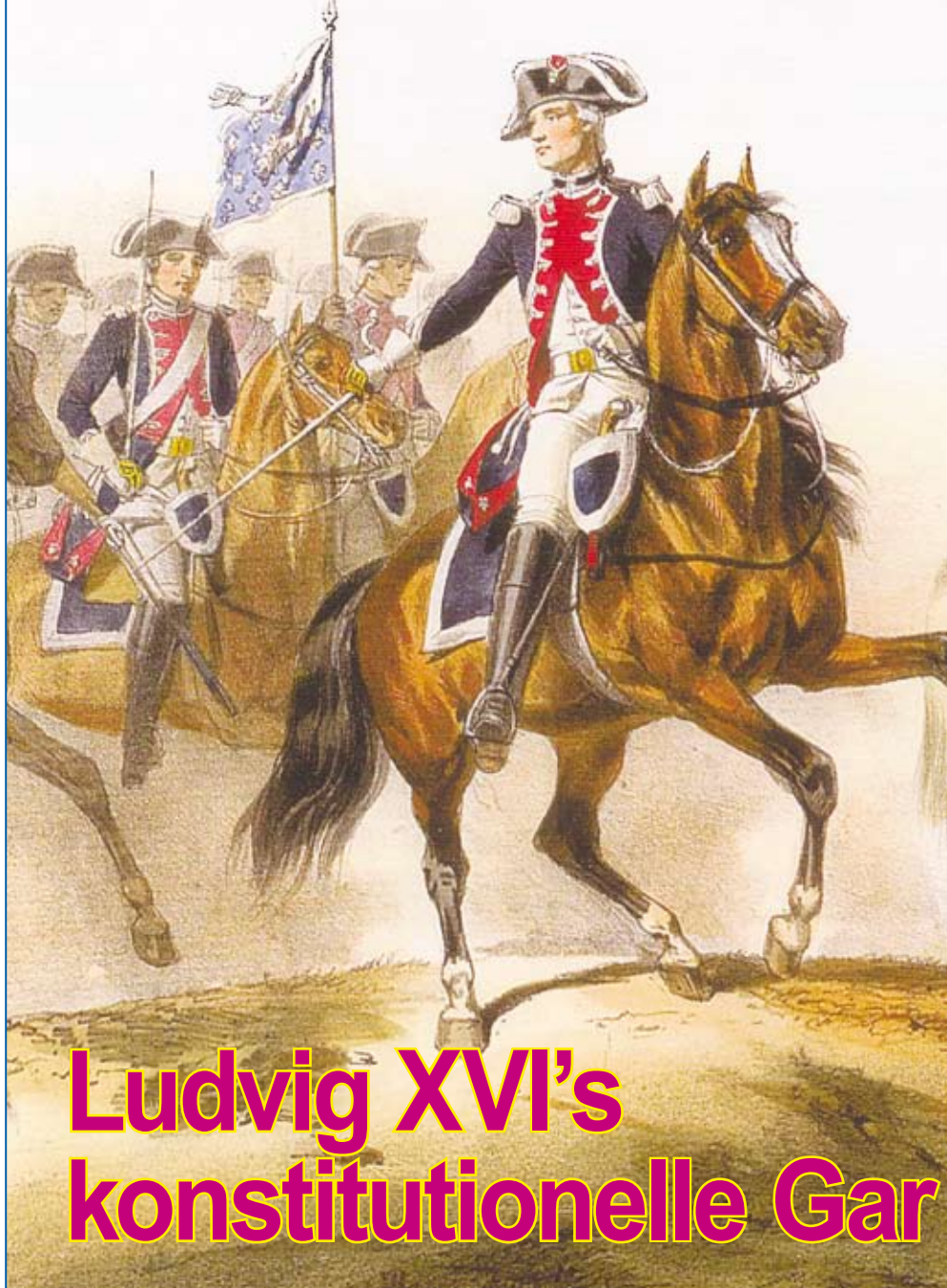
Frankrigs finanser var i den største uorden, og samtidig vendte de nye politiske og sociale strømninger sig mod hoffets ødselhed og adelens og præstestandens privilegier. Det blev derfor nødvendigt for kongemagten at foretage besparelser, ikke mindst påskyndet af finansgeneraldirektøren⁴, Jacques Necker. Blandt forslagene var nedlæggelse af flere gardeenheder, hvis gager og luksus tyngede budgettet.

Opløsning af de kongelige garder

Allerede i 1775 var to korps blevet opløst: *Mousquetaires de la Garde du Roi* (oprettet 1622; 2 kompagnier) og *Compagnie des Grenadiers à Cheval* (oprettet 1675).

Den 30. September 1787 fulgte tre andre: *Gendarmes de la Garde du Roi* (oprettet 1609), (fig. 1). *Cheveau-légers de la Garde* (oprettet 1593). *Gardes de la Porte du Roi* (angiveligt fra 1475).

Senere rev revolutionen yderligere to korps med sig: *Garde Française du Roi* (den Franske Garde), (fig. 14), gik ved stormen på Bastillen den 14. juli 1789 over til den oprørske befolkning, og

Ludvig XVI's konstitutionelle Garde

hovedparten indgik i Nationalgarden i Paris. Regimentet (6 bataljoner, oprettet 1563) opløstes derfor den 31. august samme år⁵. *Gardes de la Prévôt de l'hôtel* (angiveligt oprettet 1271) sluttede sig ligeledes til Nationalforsamlingen og blev nedlagt den 10. marts 1791⁶.

Kongedømmet var i forfald, og urolighederne blussede op overalt i Frankrig og truede adelen og præsterne, som ofte måtte søge sikkerhed ved emigration. Ludvig XVI var allerede efter pøblens angreb⁷ på Versailles, den 6. oktober 1789, blevet ydmyget og tvunget til at forlade slottet for at tage ophold i Paris. Situationen forværredes yderligere, da han efter sit mislykkede flugtforsøg, den 21. juni 1791, blev ført tilbage til Paris som quasi fange⁸. Som en art "straf" blev han den 25. juni tvunget til at nedlægge yderligere to af de gamle gardekorps:

Garde-du-corps du Roi (4 kompagnier, oprettet 1423), (fig. 1), og den eksklusive livgarde. *Cent Garde-suisse ordinaire du Corps du Roi* (Hundredmands Schweizergarden, oprettet 1481).

Hermed var samtlige franske gardekorps opløst og tilbage var kun *Gardes-Suisses* (Schweizergarden, fire bataljoner, oprettet 1616), (fig. 14), hvervet under traktat med de schweiziske kantonen.

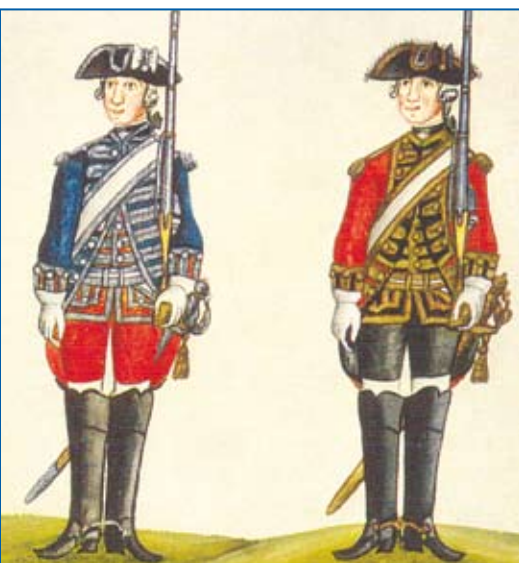
Oprettelsen af Kongens Konstitutionelle Garde

Trods Ludvig XVI penible skæbne og magtesløshed var han formelt stadig konge. Ved opløsningen af de sidste franske gardekorps havde Paris' Nationalgarde (fig. 2) overtaget vagten om slottet, en byrdefuld tjeneste for borgersoldaterne, der havde privat erhverv ved siden af. Nationalforsamlingen besluttede derfor at oprette en ny "patriotisk" garde til kongens beskyttelse, om

Af Ivan M.C.S. Elsmark

de 1791-92

Figur nr. 1: Garde du Corps (t.v.) og Gendarmes de la Garde (t.h.) 1780. (Samtidig akvarel af M.P.F. d'Isnard i Lipperheideschen Kostümbibliothek, Staatliche Museum, Berlin).

Figur nr. 11: Menig kavalерist, officer og trompeter fra Den Konstitutionelle Garde. Bemærk at der på billedet er vist en estandard. Det beror på en misforståelse, da Garden ingen fik tildelt. (Efter Dunoyer de Noirmont & Marbot).

end med modstand fra forsamlingens republikansksindede medlemmer.

Den 24. august blev følgende forslag sat til debat: "Kongen skal til sin rådighed have en garde lønnet af civilisten, uafhængig af den æresgarde, som borgernes nationalgarder måtte stille ved residensen, og som ikke må overstige 1.200 mand til fods og 600 til hest. Grader og avancement skal være de samme som gældende for hæren i almindelighed. Kongen kan kun udvælge mænd blandt de soldater, der allerede er tjenestegørende i linieregimenterne eller Nationalgarden, forudsat de er bosat i kongedømmet og har aflagt den civile edsafleggelse. Kongens garde kan ikke kommanderes eller rekvireres til anden offentlig tjeneste".

Den 13. september 1791 underskrev Ludvig XVI den ny forfatning til et konstitutionelt kongedømme - han havde intet andet valg! - og den 30. samme måned forelagdes han millitærkomitéens dekret¹⁰ om formering af en kongelig Konstitutionel Garde (*Garde Constitutionnelle du Roi*), som han lod offentliggøre den 16. oktober. Herefter skulle Garden bestå af et infanterikorps og et kavalerikorps, på henholdsvis 1.200 og 600 mand, som skulle gøre vagttjeneste ved residensen sammen med Nationalgarden. En generaløjntant skulle fungere som generalkommandant, og hvert af de to korps (fod- og hestgarde) kommanderes af en brigadegeneral (marechal de camp); disse tre officerer skulle udpeges af kongen personligt.

Organisation

Den Konstitutionelle Garde fik følgende organisation¹¹:

Generalkommandant: Louis Hercule Timoléon, hertug af Brissac og Cossé, generaløjntant.

Stab: Fire adjutanter, en krigskommissær, en generalkvartermester, en generalsekretær, en læge, to kirurger og en underkirurg.

Garden til fods

Kommandant: Jean, Claude Baude, baron de Pont-Abbé, generalmajor.

Tre divisioner, hver med en oberst, to oberstløjtnanter og to majorer. Hver division havde otte kompagnier på 50 mand, kommanderet af en kaptajn.

Garden til hest

Kommandant: Louis Charles le Cat, greve af Hervilly, generalmajor.

Tre divisioner, hver med en oberst, to oberstløjtnanter og to majorer. Hver division havde fire kompagnier på 50 mand, kommanderet af en kaptajn.

Rekrutteringen til denne nye garde begyndte i november 1791, idet krigsministeriet befalede cheferne for linieregimenterne hver at forelægge en liste med tre duelige kandidater for optagelse i Garden. Ligeledes skrev indenrigsministeriet til alle direktørerne for landets departementer (amter), at de blandt nationalgarderne (borgermilitsen) i deres distrikt skulle udpege tre mænd i alderen mellem 20 og 30 år, som kunne være værdige til at blive indrullet i Garden, idet der krævedes uplettet rygte og "hengivenhed til kongen og forfatningen". Således kunne der i december samme år samles 692 mand til infanteriet og 366 til kavaleriet; i alt 1.058 ud af den normerede antal på 1.800 mand. Den 10. februar 1792 rapporterede general Brissac, at korpset talte 1.095 mand, af hvilke 681 var infanterister og 414 kavalerister; det nåede aldrig op på sin fulde styrke af 1.800 mand.

Splittet loyalitet

I den Lovgivende Forsamling, som efter forfatningen havde afløst Nationalforsamlingen, kom man snart til at betragte den Konstitutionelle Garde (populært kaldet *Garde Brissac* efter kommandanten) med stor mistro, da man mente, at den manglede forfatningstrofasthed og det rette patriotiske sindelag. Man frygtede, at den kunne svigte revolutionens idealer og lade sig bruge af reaktionære royalister. For den republikanske venstrefløj, girondinerne og jacobinerne, var det en oplagt lejlighed til at fremme deres politiske mål, thi republikkens indførelse og kongens afsættelse var lagt op til debat, og man satte alt ind på at ophidse befolkningen mod kongehuset.

Foruden den omtalte civile edsafleggelse dekreterede den Lovgivende Forsamling den 17. februar 1792, at Garden yderligere skulle aflægge et særligt troskabsløfte. Dagen derpå opmarcherede korpset derfor foran Paris' rådhus, hvor officerer og soldater aflagde følgende ed: "Jeg sværger trofasthed overfor nationen, loven og kongen, at beskytte af alle mine kræfter forfatningen som lovgivet af Nationalforsamlingen i 1789, 1790 og 1791; at våge over kongens personlige sikkerhed og ikke at adlyde nogen anden ordre end den

Fortsættes på næste side

Figur nr. 2: Nationalgarden i Paris, 1792. Tambur, officer, grenader, jæger og musketer. (Efter Dunoyer de Noirmont & Marbot).

Ludvig XVI's konstitutionelle Garde 1791-92

Fortsat fra forrige side

givet af hans Garde". En officer ville derefter udbringe et "kongen leve", men dette fandt ikke genklang blandt de tilstedeværende¹².

Uroen blandt befolkningen ulmede fortsat, og mange vilde rygter svirrede i Paris. Hvis Garden ved parader råbte "Vive le Roy!", "Vive la Reine!", uden at tilføje "Vive la Nation!", opfattedes det straks som et udtryk for royalistisk foragt for folkestyret og manglende patriotisme. Overalt ville man se sammensværgelser - og der var provokatører nok på hver side!

Rygterne svirrede! Blandt disse var historien om en skjult, hvid royalistisk fane i Gardens kvarter i École Militaire (alle hærens tidligere hvide bourbonfaner var afskaffet og erstattet med nye i de nationale farver, trikoloren: blå/hvidt/rødt). Efter nøje efterforskning viste det sig, at det drejede sig om en miniaturefane¹³, som man så gav til kongens lille søn, dauphinen, som lege-

tøj. Et andet rygte ville vide, at der på Gardens sabelfæste (se fig.8) var påsat en kongekrone over hanen, rigets nye symbol¹⁴, en fornærmelse mod det nye styre! Det hævdedes også, at der prioriteredes forsyninger af ammunition til Garden frem for hæren og nationalgarderne. Mistanken om royalistiske sammensværgelser blussede stadig op. Der til kom, at rivaliteten mellem Garden og den vagthavende Nationalgarde var latent. Ikke blot ideologiske argumenter, men også spørgsmål om forrang og tjeneste gjorde samværet anspændt¹⁵. Som en samtidig¹⁶ skrev: "Hver dag taler man om konflikter mellem kongens Garde og Nationalgarden, som gør tjeneste ved Tuilerie-slottet."

Uniform og fane

Ved Gardens oprettelse forelå der ikke et uniformsreglement, og garderne bar i begyndelsen deres gamle uniformer fra de regimenter, hvorfra de var rekrutteret¹⁷. Et broget skue!

Korpsets kommandant, hertugen af Brissac, der havde været chef for Hundredmands Schweizergarden, havde først forelagt et udkast til en smuk, men kostbar uniform. Denne skulle bestå af en hvid kjole med kongeblå rabatter, krave- og ærmeopslag rigt

galonnerede i guld; lommebesætning, knaphulssløjfer og knapper i guld; vest og benklæder (pantalons) hvide. For kavaleriet tilføjedes et kyras med en gylden, stiliseret sol og tre gyldne franske liljer på brystpladen. Dette forslag blev ikke antaget, da uniformen ville være for bekesteligt og ikke i tidens ånd; for meget royalistisk hvidt og guld, hvor nationens nye farver (trikoloren) var det politisk korrekte.

Et andet og mere beskedent projekt blev derfor redigeret af oberstløjtnant François René de Montriatier de Parazols fra Gardens kavaleri og godkendt af kongen den 18. december 1791. Blå kjole, røde opslag og rabatter, hvilket var den omvendte farvekombination af Schweizergardens. Hvornår hele Garden nåede at blive reglementeret uniformeret, er svært at vide, men den har næppe båret sin nye uniform i mere end få måneder, inden den nedlagdes.

Gardens uniform blev som følger¹⁸ Tjenesteuniform

Kongeblå kjole med karmoisinrød kantning og for, uden rabatter og lommer, hvide skulderklapper med rød kantning, hvid vest, karmoisinrød krave-, ærme- og skødeopslag. Trekantet sort hat med trikolor kokarde. Hvide

Figur nr. 4: Garder i galla. Den Konstitutionelle Garde. (Efter Nicolas Hoffmann).

Figur nr. 5: Officer i galla. Den Konstitutionelle Garde. (Efter Nicolas Hoffmann).

bukser, hvortil sorte eller hvide guêtres (støvletter) for infanteriet (fig. 3); for kavaleriet hvide ridebukser og sorte, langskafede støvler.

Galla for infanteriet

Kongeblå kjole, i snit som linieregimenternes, med sølvbroderet kantning. Karmoisinrøde rabatter med syv sølvknapper og sølvbroderede knaphulssløjfer på hver side, blå krave med sølvbroderet kantning; ærmeopslag med patte (ærmeklap) à la française forsynet med tre sølvknapper, og skødeopslag med en broderet fransk lilje (fleur de lys) i sølv, alt i karmoisinrødt klæde. Hvide skulderklapper med rød kantning og "snorepauletter" (tréfles) i sølv¹⁹, falske lommer med karmoisinrød kantning og for. Hvid vest og hvidt bælte med kobberspænde med en fransk lilje. Hvide bukser, hvortil sorte eller sorte eller hvide støvletter (guêtres) og sorte sko med kobberspænde. Hvide handsker. Hvidt bandoler

Fortsættes på næste side

Figur nr. 3: Den konstitutionelle Garde. Officer i galla, menige i tjenestedragt og i galla. (Efter Dunoyer de Noirmont & Marbot).

Ludvig XVI's konstitutionelle Garde 1791-92

Fortsat fra forrige side

(skuldergehæng) med sort patrontaske, hvorpå var sat en fransk lilje i gult metal. Hvid livrem med beslag i gult metal, ligeledes smykket med en fransk lilje. Pudret hår med hårpisk, sort trekantet hat med sølvbroderet kantning og trikolore kokarde; muligvis med en blå fjer (pompon)²⁰. Blå kappe med røde opslag (se fig. 3 og 4).

Officererne bar en lignende uniform, dog af finere klæde og med rigere sølvbesætning, dertil hvide bukser og ridestøvler. De havde ingen patrontaske, og sabelbæltet var broderet med sølv. Ringkrave i messing med fransk lilje (se fig. 3 og 5).

Tamburmajoren og tamburerne havde en særlig rigt sølvbroderet uniform; musikernes uniform som mandskabets, men med rigere sølvbesætning (se fig. 6).

Bevæbning

Gevær med bajonet (antageligvis infanterimodel 1777) (fig. 7), "romersk" (à la romaine) sabel, en speciel model 1791 udført af Coullier (se fig. 8), 70 cm lang, med gult fæste og paradeplade, uden paradebøjle, og på fæsteknappen hovedet af en hane. Officererne bar kårder. Et endnu eksisterende eksemplar²¹ er 80 cm lang, fæste og paradeplade i messing, fæsteknap i form af en hjelm (se fig. 9).

Galla for kavaleriet

Uniform hovedsagelig som for infanteriet; kjolen i snit som for liniekavaleriet; hvide hjorteskinsbukser og sorte, lange stive støvler. Hvidt bandoler broderet med sølv og karmoisinrøde kvadrater, adskilt med sølvtrusser²² (se fig. 10 og 11).

Sort seletøj, blåt skaberak med galon i sølv, blå pistolhylstre med kantning og fransk lilje i sølv. Trompeterne havde en særlig rigt broderet uniform og var beredne på hvide heste (se fig. 11). Officererne bar ikke bandolerer, og deres uniformer havde en rig sølvbesætning (fig. 12).

Bevæbning

Karabin (antagelig kavalerimodel 1777 og to rytterpistoler model 1777 (se fig. 13); kavalerisabel med messingfæste og tredelt håndbøjle (muligvis model 1775, 89 cm lang, tidligere ført af (*Gardes-du-Corps*). Officerene havde lignende

uniform, men med rigere sølvbesætning), intet bandoler; sabel med messingfæste og tredelt håndbøjle (antagelig den tidligere gardes model 1775)²³.

Fane

De fleste autoriteter er enige om, at Garderen ikke fik en fane. Ganske vist viser et billede i Dunoyer de Noirmont & Marbot (op.cit.) en kavalerist med estandard, men det må bero på en fejlslutning (se fig. 10). Chaillot de Prusse²⁴ forelagde imidlertid et udkast til en regimentsfane, som i princippet mindede om den fane, den tidligere Franske Garde (*Garde Française*) havde båret.

Dugen havde et hvidt kors med Frankrigs våben i center. De fire kvadratiske felter, dannet af korsets arme, var skiftevis blå og røde, bestrøet med påbroderede (eller malede) franske liljer i guld²⁵. Fanebånd i trikolorens farver. Det er muligt, at der blev fremstillet en approbationsmodel, idet det angives, at broderesken mademoiselle Acrin først blev betalt for sit arbejde i 1814 (sic.)²⁶.

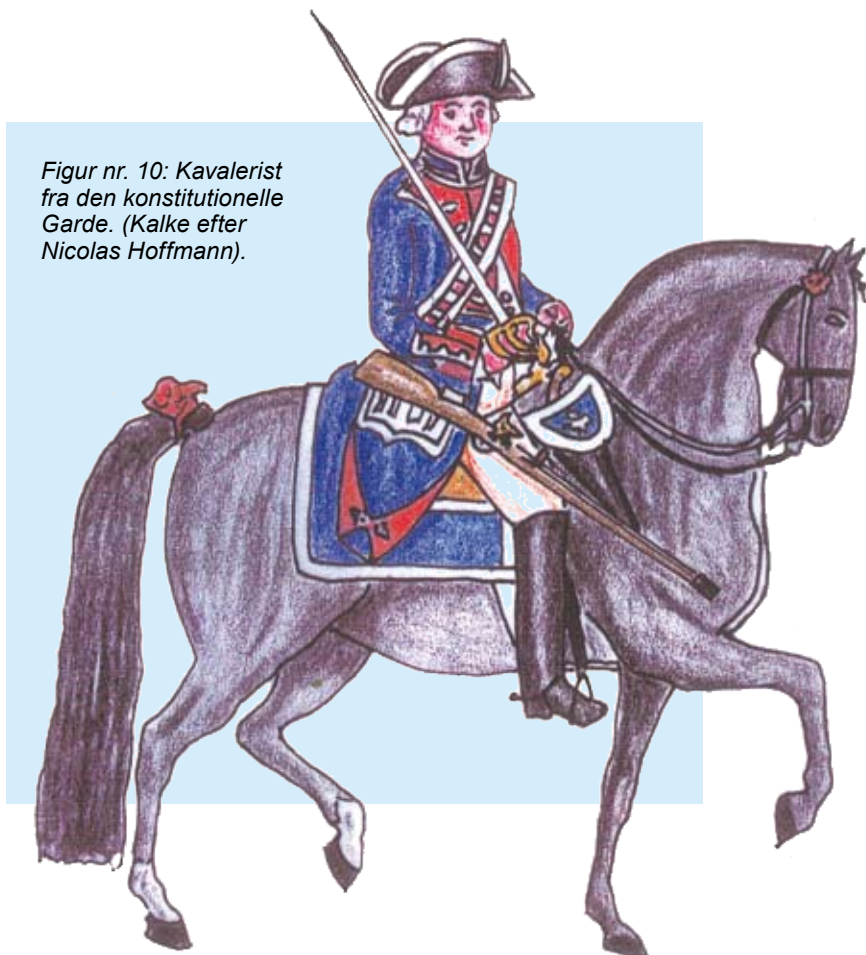
Officerer, mandskab og esprit de corps

Mandskabet var godt og utvivlsomt betydeligt bedre end ved linieregimenterne i almindelighed²⁷. På den anden side viste det sig umuligt at skabe en egentlig korpsånd på grund af de modstridende politiske strømninger,

som ofte bidrog til interne konflikter i Garderen. Medens flertallet af officererne var royalistiske adelsmænd, så kom underofficerer og menige, især ved infanteriet, fortrinsvis fra borgerskabet, hvis iver for revolutionens målsætninger kunne være større end loyaliteten mod det gamle styre (l'ancien régime). Dertil kom, at Ludvig XVI ikke fremstod som en lederskikkelse; han manglede militær indsigt og forstod ikke at tale til soldaterne og opildne dem til troskab. En samtidig udtrykte det således: "Hvis han havde vist sig blandt dem, hvis han var steget til hest, så havde også hovedparten af Nationalgardens bataljoner sluttet sig til ham."²⁸ Disse forhold belastede troppernes moral og deres vilje til at forsvare kongens sag, som fra dag til dag synes at blive mere og mere håbløs.

Blandt de kongetro officerer mistede mange senere livet som revolutionens ofre eller under borgerkrigen. Nogle eksempler: Gardens kommandant general Brissac og kaptajn Noirmont blev med andre adelsmænd massakreret i september 1792; blandt de, der faldt i kampene mellem royalister og republikanere, var chefen for Gardens kavaleri, Louis le Cat. De, der undslap forfølgelse, søgte eksil i udlandet, og nogle nåede endda ved kongedømmets genoprettelse i 1814 at genindtage militære eller politiske poster, som f.eks. Roulleau de la Roussière, der i 1814

Figur nr. 10: Kavalerist fra den konstitutionelle Garde. (Kalk efter Nicolas Hoffmann).

Figur nr. 6: Tamburmajor, tambur og musiker fra Garden.
(Efter Dunoyer de Noirmont & Marbot).

Figur nr. 12: Højere officer fra Den Konstitutionelle Garde. (Efter Nicolas Hoffmann).

blev oberstløjtnant med tilbagevirkende kraft fra 1791 (sic.).

Det er imidlertid interessant at bemærke, at var Garden uden esprit de corps, så var der blandt underofficerer og menige mange tapre og dygtige mænd, som under kejserdømmet skabte sig en betydelig militær karriere og ry.

Blandt disse blev flere senere generaler: Louis Coutard, Jean Flamand, François Fournier-Sarlovèze, Louis Gengoult, Pierre Lacroix, Antoine Lasalle, Louis Leppic, Pierre Poinot, Henry Schwitzer og Jean Valletaux. Dertil kom to af Napoleons feltherrer: Jean Bessières, 1804 marskal og i 1809 hertug af Istrien, samt Joachim Murat, marskal og i 1808 konge af Neapel.

Joachim Murats tjeneste i den Konstitutionelle Garde var kort, men ikke uden konsekvenser. Ustyrlig, men med revolutionær iver, søgte han at komme til Paris, og blev på departementet Lot's anbefaling optaget i Garden den 8. februar 1792. Imidlertid blev Murat hurtigt utilfreds med paradetjenesten, disciplinen og det aristokratiske officerskorps, som søgte at dæmpe hans gemyt. Fejltagtigt antoges det, at han var

Fortsættes på næste side

Ludvig XVI's konstitutionelle Garde 1791-92

Fortsat fra forrige side

villig (eller kunne bestikkes?) til at slutte sig til emigranthæren, hvilket han bestemt afslog og demissionerede den 4. marts. Derpå klagede han i et brev til Lots direktion over Gardens antipatriotiske og royalistiske indstilling, som havde forhindret ham i frit at udtrykke sin patriotiske og revolutionære overbevisning. Dette brev, sammen med andre med lignende beskyldninger, kom til at bidrage til den Lovgivende Forsamlings senere beslutning om at nedlægge Garden²⁹.

Gardens sidste tid og dens nedlæggelse

1792 blev for kongedømmet katastrofens år, hvor hele den gamle verden syntes at falde i grus. Adelen og præsterne blev forfulgt, og kongefamilien levede nærmest som fanger i Paris.

Tvunget af den Lovgivende Forsamling måtte Ludvig XVI den 20. april 1792 erklære Østrig krig; men hæren var i forfald, og de franske tropper blev drevet på flugt ved de første sammenstød med fjenden. Blandt politikerne og den brede befolkning tillagde man forræderi skylden, og især dronning Marie Antoinette ("Østrigerinden", som man med foragt kaldte hende), og hoffet blev beskyldt for at stå i ledtog med fjenden og have forrådt hærens planer.

Beskyldningerne mod Garden hobede sig også op. Nogle officerer skulle have udtalt sig med foragt om forfatningen og den Lovgivende Forsamling, andre nægtede at sværge troskabseden. Dertil kom, at man mistænkte officerskorpset for at være upatriotisk og hjælpe emigranter, præster og statens fjender. I den Lovgivende Forsamling den 29. maj rettede Bazin disse og andre beskyldninger mod Garden og krævede, at den omgående skulle nedlægges. En ophidset folkemængde trængte ind i mødesalen for at understøtte dette forslag. En ilter debat fulgte, og det blev krævet, at Gardens chef general Brissac skulle sættes under anklage for forrædderi.

Ud på natten vedtog Forsamlingen følgende dekret:

1. Eftersom den Konstitutionelle Garde har vist manglende borgersind og manglende patriotisme, og de højere officerers adfærd har vakt berettiget mistanke, nedlægges dette korps. Et nyt etableres senere iflg. Lov.

2. Indtil videre overtager Nationalgarden vagten for kongen som tidligere.

Dette dekret blev ved midnat forelagt Ludvig XVI, som sanktionerede det; han havde jo stadig Schweizergarden som livvagt og på hvis trofasthed han kunne forlade sig. Samtidig blev general Brissac arresteret og fængslet, for senere under septembermyrderierne at miste livet sammen med mange hundrede andre ofre for terroren.

Dagen derpå marcherede Garden samlet fra slottet til dens kaserne på École Militaire, hvor dekretet blev oplæst og styrken opløst. "De nedlagde

Figur nr. 8: Sabel for Garden til fods. Særlig model fremstillet af Coullier i Paris. (Efter Michel Pétard).

Figur nr. 9: Antagelig officerssabel for Garden. (Efter Michel Pétard).

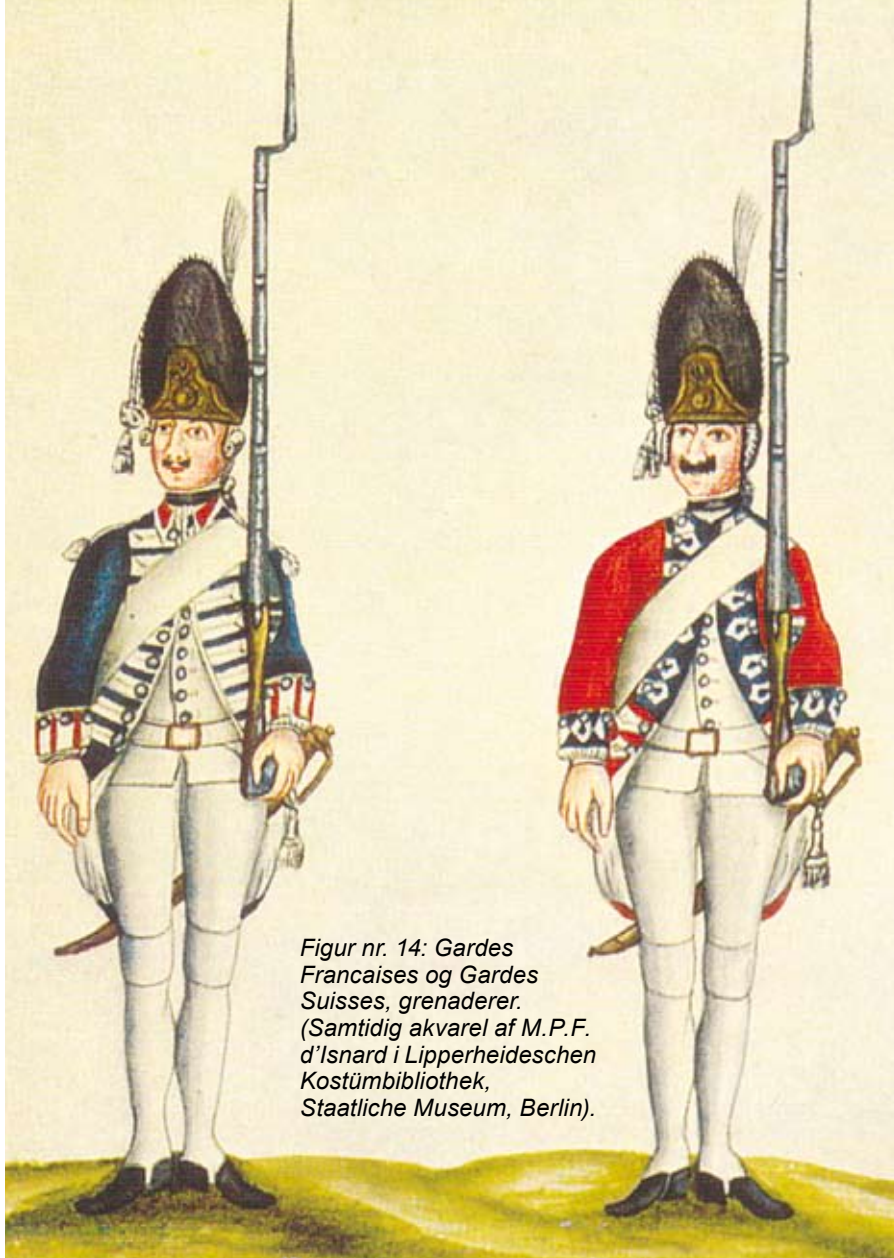
Noter:

1. Anekdotisk skal nævnes, at Ludvig XVI også havde 70 pager, som alle skulle være af den gamle militære adel, påviselig mindst siden 1550.
2. Efter dauphinens død i 1795 proklamerede han sig konge af Frankrig i 1795 under navnet Ludvig XVIII.
3. Hoffet med dets civile og militære embedsmænd (la Maison du Roi) var under Ludvig XV vokset til henved 4.000 personer, hvoraf en del havde obskure og arkaiske funktioner.
4. Selv om han fra 1777 de facto fungerede som finansminister, kunne han som protestant ikke udnævnes til en ministerpost i det katolske Frankrig.
5. For dette berømte regiment, se N. Lacolle: Les Gardes Françaises, 1563-1789. (Paris u.å.)
6. Mandskabet blev overført til gendarmet for senere at formere den Lovgivende Forsamlings Garde (se min artikel Direktoriets Garde i Chakoten nr. 2, 1999, side 41).
7. General Lafayette spillede som chef for Paris' Nationalgarde (32.000 mand) en tyvisvis rolle i denne begivenhed.
8. Kongens broder (Monsieur) var også flygtet, med mere held undslap han at blive fænglet. I eksilet samlede der omkring ham en livgarde (Gardes-du-Corps) med mandskab fra de nedlagte garderegimenter, som i juli 1792 talte ca. 1.650 mand. Med emigranthærens nederlag opløstes hans garde i november samme år. Medens Monsieur (Ludvig XVIII) var ved Condé hæren, var han ledsaget af et korps af adelsmænd (betegnet Cavalerie Noble). Under eksilet i Rusland (1797-1801) oprettedes en Gardes du Corps på 100 mand, men da Tsaren søgte at slutte fred med Frankrig, måtte eksilhoffet forlade Mitau (Jelgava), hvorefter

denne garde opløstes i januar 1801.
9. Denne tekst blev forelagt af Thourer, Nationalforsamlingens ordfører og vedtaget med mindre ændringer.
10. Journal officiel militaire, 1791.
11. François Grouvel har i sin bog La Garde Constitutionnelle du Roi (Coudoux 1998) udgivet en liste med navnene på korpssets officerer, alle (?) adelsmænd.
12. J.F. Reichardt: Un Prussien en France 1792 (Paris 1892).
13. Muligvis en approbationsmodel for et af garderegimenterne. Den hvide farve og de franske liljer (fleurs de lys) var i Frankrig gamle kongelige symboler, som ved revolutionen erstattedes med trikoloren og den gallske hane. (Om revolutions- og kejserdømmets første ørne i Chakoten, nr. 4, 2004).
14. Som vist på fig. 8 var dette ikke tilfældet, men enten har man forvekslet hanekammen for en kongekrone, eller nogle af mandskabet har filet den til for at ligne en sådan? Ideologiske stridigheder kan ofte forblinde!
15. For eksempel bestipede i begyndelsen de to korps i en sal delt med en skillevæg, men efter højrestet protest fra nationalgarderne blev denne fjernet. Selv om officererne søgte at styre de mere iltre gemytter, var der stadig episoder mellem de to korps.
16. J.F. Reichardt (op.cit.).
17. M. Petard: Equipement Militaires, Tome III (Olonne sur Mer, 1986), p. 33.
18. Se bl.a. Lienhart & Humbert, Les Uniformes de l'Armée française, bd.1, Grouvel (op.cit.), H. Malibrant: Guide (Paris 1904), Dunoyer de Noirmont & Marbot, Costumes militaires française og Eugène Lami & Vernet, Collection des Uniformes des Armées française.

19. Efter Dunoyer de Noirmont & Marbot (op.cit.)
20. Nicolas Hoffmann's samtidige plancher har ganske vist dette; medens det ikke er i Dunoyer de Noirmont & Marbot (op.cit.), Lami & Vernet (op.cit.) eller Lienhart & Humbert (op.cit.).
21. Omtalt i M. Pétard: Des Sabres et des Epées, Tome 3 (Nantes 2005), p. 114.
22. Somt vist hos Hoffmann (op.cit.), men mangler hos Dunoyer de Noirmont & Marbot (op.cit.) og Lami & Vernet (op.cit.).
23. Oplysningerne er usikre, og det er muligt, at man har benyttet de forhandenværende våben.
24. Dette firma leverede senere en stor del af hærens faner (Se min artikel i Chakoten, nr. 4, 2004 (op.cit.).
25. Heraldisk betegnet som 1 og 4 felt azur (blåt), 2 og 3 gueules (rødt), "semés de fleurs de lys d'or".
26. Grouvel (op.cit.).
27. Der var folk, som havde meldt sig udelukkende for at blive stationeret i Paris, hvor de store begivenheder skete. Personlig eller politisk favor skaffede nogle ind i Garden, både yderligtgående royalister og republikanere. Det angives også, at der blandt soldaterne var personer af en "tyvisvis moral", og andre der spionerede mod kongen og hans omgivelser. Soldater trukket fra nationalgarderne var ikke vant til Gardens strengere disciplin, og de utilfredse lod sig lidt påvirke af yderliggående politikeres agitation.
28. Barbaroux, Ch.: Correspondance (Paris 1822).
29. Dette er i hovedtrækkene, hvad der fortælleres. Se bl.a. M. Dupont: Murat (Paris 1934).
30. A. M. Lavette: Mémoires et souvenirs (Paris 1831).

31. Kongen var flygtet fra Tuilerierne uden at give forholdsordre til Garden, som forsvarede slottet og gjorde tapper modstand mod overmagten. Da kongen senere udstedte ordre, at schweizerne skulle standse kampen, var det for sent. Størstedelen af soldaterne og mange hoffolk og tjenere (ca. 4.000 mennesker) mistede livet under myrderierne. Mellem den 10. august og 3. september faldt i kampene eller dræbtes i fængslerne 786 officerer og menige fra Schweizergarden; kun knap 200 kunne senere vende tilbage til Schweiz. Monumentet i Luzern af en såret løve, udført af Thorvaldsen, minder i dag om deres trofasthed. Se de Vallière: Honneur et Fidélité; Histoire des Suisses au Service étranger (Neuchâtel, u.å.), Pfyffer d'Altshofen: Réci de la conduite du Régiment des Gardes Suisses (Lucerne 1824) og E. Fieffé: Histoire des Troupes Etrangères au Service de la France, tome I (Paris 1854).
32. På generalprokurøren Roederers råd havde den kongelige familie med nogle ministre og hoffolk, ledsaget af 150 Schweizergardister, søgt tilflugt hos den Lovgivende Forsamling.
33. Efter restaurationen i 1814 genoprettede Ludvig XVIII flere gardekorps, til stor begejstring for emigrant- og reaktionære kredse; men upopulære i befolkningen og ikke mindst blandt de soldater, der havde deltaget i revolutionstidens og kejserdømmets krige. Det drejede sig om: Chevaux-légers de la Garde, Mousquetaires de la Garde, Gendarmes de la Garde, Gardes-du-corps du Roi, Gardes de la Porte du Roi, Cent Garde-suisse du Roi, Compagnie des Grenadiers à Cheval og Gardes de la Prévôt de l'hôtel.

Figur nr. 14: Gardes Francaises og Gardes Suisses, grenaderer. (Samtidig akvarel af M.P.F. d'Isnard i Lipperheideschen Kostümbibliothek, Staatliche Museum, Berlin).

roligt våbnene. Den næste dag var der intet spor af korpset³⁰, skrev Antoine Lavalette tørt³⁰.

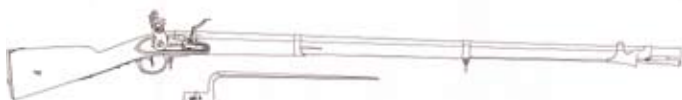
Kongedømmets sidste værn

Med den Konstitutionelle Gardes opløsning var kun den hvervede Schweizergarde (fig. 14) tilbage som kongens livvagt. Dens skæbnetime kom den 10. august 1792, da en stor skare revolutionære, hvoriblandt 15.000 bevæbnede mænd, angreb Tuilerierne.

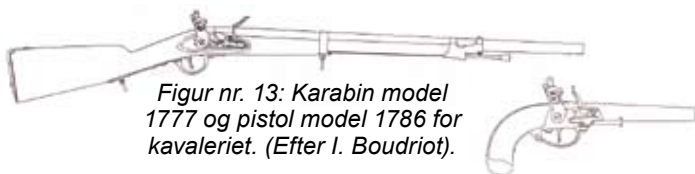
Schweizerne gjorde tappert modstand, men blev skånselsløst myrdet af pøblen³¹, medens kongefamilien søgte tilflugt hos den Lovgivende Forsamling³².

Efter dette blodbad blev regimentet officielt nedlagt den 2. september 1792; hermed var den sidste kongelige garde udslettet³³.

Den Lovgivende Forsamling vedtog herefter under en heftig debat, at kongen skulle afsættes, og den 22. september blev republikken indført. Både Ludvig XVI og Marie Antoinette blev som bekendt senere henrettet, kongen guillotineret den 21. januar 1793 og dronningen den 16. oktober samme år. Med indførelse af republikken opstod en ny epoke i Frankrigs historie, med både blodige ofre og patriotisk heltemod, i hvis smeltedigel nogle af landets største mænd skulle fremstå.

Figur nr. 7: Gevær model 1777 for infanteriet. (Efter I. Boudriot).

Figur nr. 13: Karabin model 1777 og pistol model 1786 for kavaleriet. (Efter I. Boudriot).

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab - Chakoten

Protektor

Hans Kongelige Højhed
Prins Joachim

Bestyrelse:

Præsident

Hans Chr. Wolter
Violvej 36, 3500 Værløse
Tlf. 44 48 43 42
wol@newmail.dk

Vicepræsident

Christian Raun
Tlf. 33 31 21 22
c.raun@webspeed.dk

Kasserer, adresser og adresseændringer

Henning Bjerg Karstensen
Tlf. 45 87 81 80
lihenkar@post1.dknet.dk

Redaktør (ansvarshavende)

og indmeldelse
Claus Mogensen

Tlf. 48 17 26 81
dsl350757@vip.cybercity.dk

Redaktør og sekretær

Henrik Denman
Tlf. 46 32 53 52, 22 94 19 56
henrik.denman@gmail.com

Redaktionelt layout

Finn Hillmose
hillmose@mail.dk

Anvisningssalg og udstillinger

Aksel Willumsen
Tlf. 32 54 01 77
aksel@corfitz.com

Leif Christensen

Tlf. 38 74 70 83
leifchristensen@yahoo.dk

Selskabets hjemmeside

www.chakoten.dk

Tidsskriftet Chakoten

Tidsskriftet udkommer 4 gange årligt og udgives af Dansk Militærhistorisk Selskab - Chakoten med støtte fra Prins Joachims og Prinsesse Alexandras Fond

Redaktion:

Redaktør (ansvarshavende)

og indmeldelse
Claus Mogensen

Kaktusvej 49, 2300 Kbh. S
Tlf. 48 17 26 81
dsl350757@vip.cybercity.dk

Redaktør

Henrik Denman

Redaktionelt layout

Finn Hillmose

Abonnement

Tegnes ved indmeldelse i Selskabet.
Kontingent for 2009 er kr. 300,00
Fra udlandet kr. 350,00
Bank reg. nr. 1551 konto 655-4873
IBAN: DK37 3000 0006 5548 73
SWIFT: DABADKKK
CVR-nr. 31148448

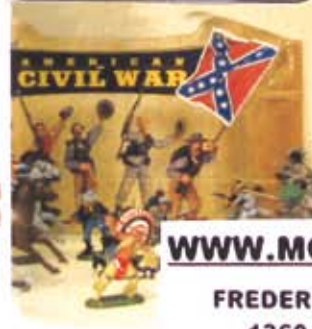
Tryk

PE Offset & Reklame
6800 Varde

CHAKOTEN 2009
ISSN 0901-4799

PLASTBYGGESÆT, MILITÆR, FLY, SKIBE, FIGURER, SOLDATER, BRITAINS FIGURER, STØBEFORME, SILIKONE TIL FORME, PU-MASSE, MODELLER-MATERIALER, INSTRUMENTER, LIME, MILLIPUT, MALING, VALLEJO, HUMBROL, REWELL, SPECIALFARVESÆT, TØRBRUSHING, UNIFORMER, HUD, CAMOUFLAGE M.V. PENSLER, SPRØJTE-SÆT, SPRØJTE-STATION, FIGUR- OG DIORAMABASER, BØGER, MEN-AT-ARMS, CAMPAIGN M.V. PLANCHER, POSTKORT, NYT & ANTIKVARISK, MODEL-LANDSKAB, LISTER, BALSÅ, FINER, TRÅD, RØR, METALPLADER, PROFILER, EVERGREEN, PLASTPLADER, VÆRKTØJ, BORHOLDERE, BOR FRA 0,3 MM, HOLDER MED LUP, TÆNGER, NÅLEFILE DIAMANTFILE, KNIVE, SCALPELLER M.M. MASSER AF MINIATURELØSDELE, DUKKEHUSE, ALT TILBEHØR, TAPETER, BELYSNING, MØBLER, KLIPPEARK AF SLOTTE, HUSE M.V. - PÅKLÆDNINGSDUKKER, GLANSBILLEDER, TRÆBYGGESÆT, FLY, SKIBE M.M.M.

WWW.MODEL-HOBBY.DK

**FREDERIKSBORGGADE 23
1360 KØBENHAVN K
NÆR VED NØRREPORT METROSTATION
OG ISRAELS PLADS**

HUSK AT SE VOR LILLE UDSILLING - Hep's galleri - MED FIGURER, DIORAMAER, MODELLER OG GENSTANDE FRA FØR OG NU - NÅR I BESØGER BUTIKKEN.

**PÅ GENSYN
SUSSIE, INGER OG LEIF**

**åbent: man-tir-tor 11-17
fre til 17.30 - lør. 10-13
ONSDAG LUKKET
tlf./fax (+45) 33 14 30 10**